

Natuur- en Vogelwacht Culemborg

Hak-al

IN DIT NUMMER

- De Regulieren: ontstaan, beheer, planten, vlinders, vogels, vissen en libellen
- Green Rangers in actie
- Convo's winteractiviteiten

Colofon

Voor vragen over de bezorging,
Loes Plaisier
0345 - 51 98 47

Redactieadres:
Yvonne van Gils
Fazantstraat 38
4105 WN Culemborg
0345 - 52 37 07
e-mail: redactie@nvwc.nl

Eindredacteur:
Louis van Oort

Redactie:
Yvonne van Gils
Harry van de Warenburg
Jan Dirk Buizer

Webbeheer:
Jouke Altenburg

Uitgave:
Natuur- en Vogelwacht Culemborg
Middelcoopstraat 1a
4102 CE Culemborg
e-mail: post@nvwc.nl
website: www.nvwc.nl

Vormgeving:
Jan Dirk Buizer, Berry Lucas

Druk:
Drukkerij de Meerpaal
Tiel

Oplage:
420 exemplaren

Distributie:
A. van de Berg, Y. en J. Bosma,
Th. & A. Boudewijn, K. van Elst,
J. Geven, G. Greve, J.J. Geleedst,
A. Jacobs, Y. Jakobs-Lammers,
L. v.d. Kooij, M. Steltenpool,
W. van de Ree, W.&C. Rubers,
W. de Rooij, H. v.d. Warenburg en
F. Waroux.

Lidmaatschap:
Hak-al is een uitgave van de
Natuur- en Vogelwacht Culemborg
en wordt gratis onder haar leden verspreid.

Deze Hak-al wordt op milieuverantwoord papier vervaardigd.
Gewaarborgd door het FSC certificaat.

De Regulieren

In het werkgebied van de NVWC liggen verschillende bijzondere plekken waar je als natuurliefhebber graag komt. De Lekuiterswaarden bijvoorbeeld of de Put van Buren. Maar hét natuurgebied van Culemborg en omstreken is toch wel de Regulieren.

In mijn middelbare schooltijd (ruim voor de eerste Golfoorlog) hoorde ik er voor het eerst van. Ik was nog geen lid van de NVWC maar had een fanatiek vogelend klasgenootje dat dat wél was; de later helaas veel te vroeg overleden Felix Schoenmakers. Hij sprak over de Regulieren als een eldorado voor vogels en vlinders. Daar konden we in een tussenuur of na schooltijd (we zaten op het KWC) best even naartoe rijden. Alleen al die naam! De Regulieren... Het had voor mij een wat mysterieuze klank en ik kon me er niks bij voorstellen. Maar dat het bijzonder was, stond buiten kijf.

Heel eerlijk gezegd was ik niet direct overweldigd door het gebied toen ik er voor het eerst kwam. Maar dat lag ook aan het jaargetijde: de tweede helft van augustus en hoog zomer nog. Dat is nou net de tijd dat er qua vogels weinig te beleven is. En in vlinders was ik destijds nog niet erg geïnteresseerd.

Later kreeg ik ruimschoots de gelegenheid gegrepen te worden door de schoonheid en soortenrijkdom van de Regulieren. Vooral tijdens de inventarisaties waar ik aan mee mocht doen (en nog regelmatig doe) ontdekte ik wat de beste plekjes van het gebied zijn en voor welke soorten je hier echt moet wezen. Onder die inventarisaties schaar ik bijvoorbeeld ook de vlindermonitoringroute die ik 's zomers altijd een paar keer van Annette van Berkel overneem. Het is maar een simpel wandelingetje: op de Platte Weg direct na de ingang aan de Zeedijk naar links, enkele honderden meters heen en het laatste deel door het weiland terug. In de periode dat ik het loop, is het steevast goed voor tientallen soms zelfs honderden bruin zandoogjes, gelardeerd met groot dikkopjes, klein geaderd witjes en icarusblauwtjes. Geen zeldzame soorten, maar wel vlinders in een kwantiteit die je elders in Nederland zelden tegenkomt.

Wat vogels betreft, zijn de Regulieren op hun mooist als er tot diep in het voorjaar veel water blijft staan op het middendeel. Dan overnachten er soms honderden grutto's en komen allerlei leuke steltlopers langs, zoals bonte strandloper, bosruiter en soms zelfs kleine strandloper of zilverplevier.

Mijn mooiste waarneming - of eigenlijk mijn stoerste, want zeldzaamste soort - deed ik tijdens de grote vogelinventarisatie die de vogelwerkgroep hier in 2004 uitvoerde. 's Morgens heel vroeg (zo rond 6 uur) in de laatste week van mei zat ineens vlak voor me op de wilgenstobben langs de Platte Weg een vrouwtje grauwe klauwier; een soort die al sinds de jaren '70 niet meer in Culemborg e.o. was gezien en ook sinds die mooie meimorgen niet. Ik kan nog wel bladzijden doorgaan met verhalen over beflijsters, een totaal onverwachte zwarte stern, negen (!) roepende porseleinhoenders en meer van zulk fraais. Maar dan maai ik misschien nog meer gras weg voor de voeten van de auteurs van de prachtige artikelen waar deze Regulieren-special mee gevuld is. Artikelen over inderdaad vlinders en vogels; maar de Regulieren biedt zóveel meer, zoals u zult zien.

Ik zou zeggen: ga lekker lezen, geniet, en laat u inspireren tot een bezoek, of liever nog vele bezoeken, aan dit fantastische natuurgebied bij u om de hoek.

Louis van Oort
Lvanoort@planet.nl

Nummer 4

Voorblad: Regulieren. Foto Rob van den Haterd

ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling)

De NVWC is een ANBI-instelling en dat betekent dat een gift aan de NVWC aftrekbaar is van het belastbaar inkomen. U heeft dus een belastingvoordeel!

Mailadres

Heeft u een mailadres dan heeft de NVWC graag dat u dat aan ons doorgeeft. Op die manier kunnen wij u o.a. goed op de hoogte houden van actuele zaken over de natuur, zoals via de Tsjiepl.

U kunt uw mailadres doorgeven aan:

bestuur@nvw.nl

- 04** Nieuws van het Bestuur
- 05** De Regulieren: Historie van een cultuurlandschap
- 08** Natuurbeheer in de Regulieren door het Geldersch Landschap
- 10** Over enkele planten van de Regulieren en een stukje voorgeschiedenis
- 16** Dagvlinders in de Regulieren
- 21** Vogels in de Regulieren
- 23** Het goud in de Regulieren: de Wielewaal
- 25** Mooiste waarden in de Regulieren: de Hop
- 27** Vissen in de Regulieren
- 30** Libellen in de Regulieren
- 34** De Green Rangers
- 37** Van de Leesplank
- 41** Convo's
- 43** Infopagina
- 44** Agenda

van het Nieuws bestuur

We vertellen u niets nieuws wanneer we schrijven dat de NVWC een club is van vrijwillige natuurliefhebbers, die het leuk vinden om in hun vrije tijd natuur te beleven, onderzoeken en beschermen: een onlosmakelijke drie-eenheid. En natuurlijk laten we daar anderen graag in delen.

In de Hak-al leest u doorgaans weinig over de derde poot: bescherming. Concreet beschermingswerk zoals wilgen knotten en nestkasten beheren kan rekenen op een (kleine) schare trouwe vrijwilligers. Beleidsmatig beschermen vergt veel tijd, inhoudelijke deskundigheid, communicatieve vaardigheden, strategisch inzicht en vooral vasthoudendheid. Kortom, het vertoont veel kenmerken van 'werk' en niet van 'ontspanning', die we als vrijwilligers in onze natuurhobby zoeken.

Overleg met terreinbeheerders zoals de gemeente Culemborg, Staatsbosbeheer en het Gelders Landschap is nodig om de natuurwaarden in ons werkgebied te beschermen. Het past in de NVWC-cultuur om eerst in overleg te treden en pas in uiterste nood het formele pad (brieven, bezwaren), laat staan de juridische weg (aangifte bij de AID of Raad van Stateprocedure) te bewandelen.

De NVWC kan aan het eind van 2011 terugkijken op een aantal resultaten die dankzij overleg zijn geboekt. De gemeente Culemborg heeft op advies van de NVWC een gedragscode beheer Flora- en faunawet opgesteld en gaat deze in 2012 invoeren. Ook laat de gemeente een natuurwaardenkaart maken, waarmee bij planontwikkeling en beheer rekening gehouden gaat worden. Door de uitbreiding van het bedrijventerrein Pavijen gaat een broedlocatie kerkuil en steenuil verloren. Na aandrang van NVWC-zijde heeft de gemeente een compensatieplan op laten stellen en uiteindelijk ook uitgevoerd.

Als gevolg van een NVWC-bezwaarschrift beschermt de gemeente sinds 2011 nieuw aangeplante bomen met kunststof kokers tegen maaischade. Bij bestaande bomen houdt men meer afstand. Maaischade brengt bomen in een slechtere conditie. Voortijdige kap is dan vaak het gevolg. Recent hebben we geagendeerd dat bij de herinrichting van de Parkstrook alsnog rekening gehouden moet worden met de ecologische val, die nieuwe waterberging in de Parkstrook gaat vormen. Door de rechte, hoge beschoeiing aan de hele oostzijde kunnen b.v. amfibieën en te water geraakte egels

uit de wijk Voorkoop niet meer terug naar hun leefgebied op land. Daar hadden de plannenmakers niet aan gedacht.

Het NVWC-bestuur is verheugd over het constructieve voorstel van de gemeente om driemaal per jaar met de NVWC te overleggen. Belangen, kennis en verwachtingen kunnen zo vroegtijdig op tafel komen. Met Berry Lucas, Kars Veling, Paul van Veen en Jandirk Kievit (bereikbaar via: natuuroverleg@nvwc.nl) heeft de NVWC een deskundige delegatie, die wordt aangevuld met een bestuurslid voor de korte lijnen.

Enkele jaren geleden vonden NVWC-leden bij het Gelders Landschap weinig gehoor voor hun kanttekeningen bij het rigoureuze maaibeheer in de Regulieren. Dat ging naar hun mening ten koste van o.a. de insectenrijkdom. Door 'stille diplomatie' is in 2011 van twee kanten de bereidheid uitgesproken om weer gezamenlijk vooruit te kijken.

Zeker in het huidige maatschappelijke klimaat waarin zwaar bezuinigd wordt op de natuurbeheervergoedingen van het Rijk (70%) is het van belang dat de NVWC en (natuur-)terreinbeheerders waar mogelijk samenwerken. Deze thema-Hak-al over de Regulieren, met een bijdrage van het Gelders Landschap, is een eerste resultaat.

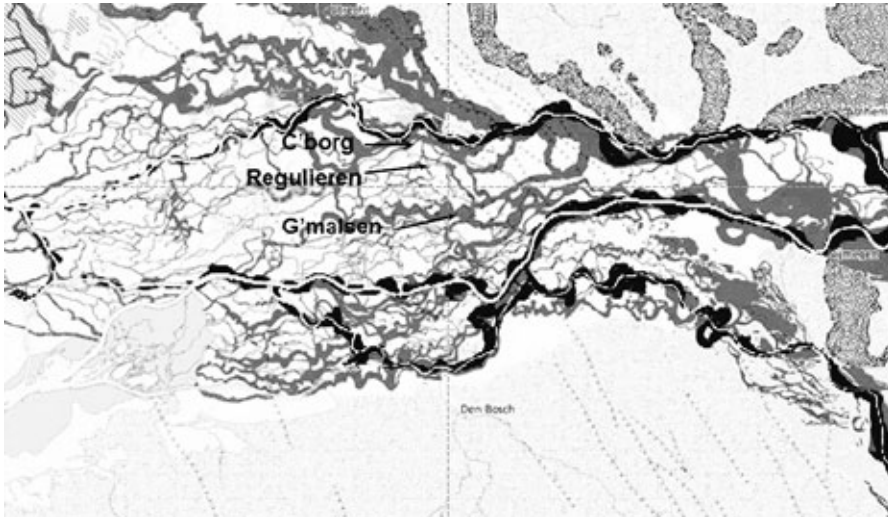
Deze rubriek wordt dan ook besloten met een compliment aan de 'diplomaat', schrijvers van de Regulieren-artikelen, de werkgroepleden die de achterliggende gegevens verzamelden en de redactie die er een mooi geheel van heeft gemaakt!

Met vriendelijke natuurgroet

*Jouke Altenburg
voorzitter*

Om de Regulieren als gebied te begrijpen, moeten we ongeveer 10.000 jaar terug in de tijd gaan, net na het einde van de laatste ijstijd.

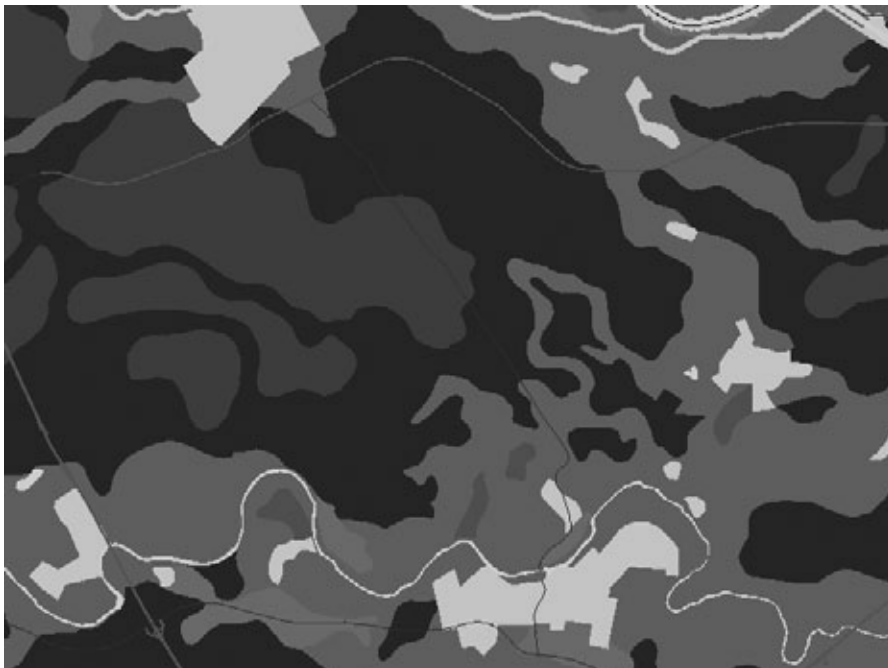
In het koude klimaat lag het rivierengebied als een kale vlakte met vooral zand en grind, waarover wilde rivieren stroomden. Langzaam werd het warmer en gingen er steeds meer planten groeien en tegelijk steeg de zeespiegel. De rivieren gingen steeds langzamer stromen en legden een dik pakket klei op het zand. In de kommen ontstonden moerassen waar veen werd gevormd.

Figuur 1. De rivierlopen en oude stroomruggen rond 2000 jaar geleden

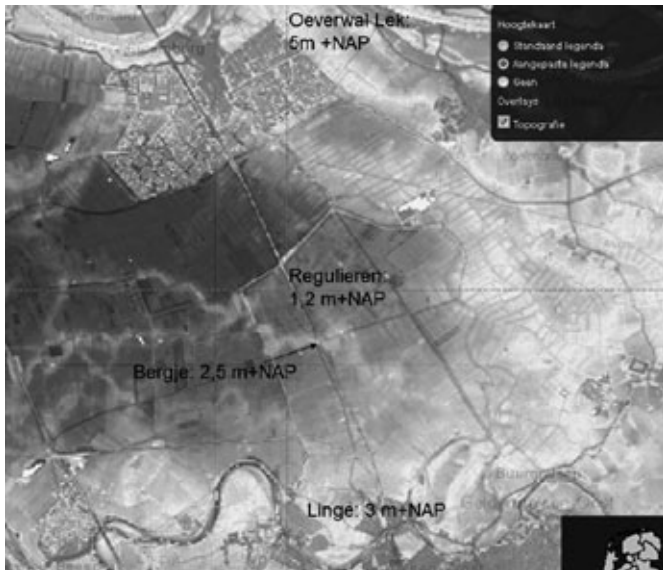
Doordat de rivieren zich steeds verplaatsten, ontstonden smalle zand-ruggen in een landschap van klei en veen. Een kaart van 2000 jaar geleden (fig. 1) laat heel veel van deze oude stroomruggen zien (in grijs), terwijl de actieve rivieren zwart zijn; de Lek en de Linge zijn duidelijk te zien, de Waal was nog klein en onbelangrijk. De oude stroomruggen zijn ook goed te zien op de bodemkaart (fig. 2) en de hoogtekaart (fig. 3): terwijl het klei en veen is ingeklonken, liggen de stroomruggen hoog in het landschap.

Figuur 2. Bodemkaart

De Regulieren; historie van een cultuur- landschap

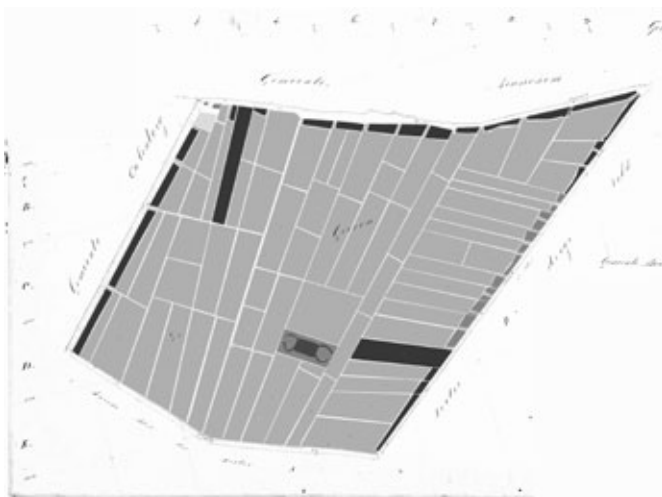
door Rob van den Haterd

Figuur 3. Hoogtekaart (licht is hoog, donker is laag)

De Regulieren zijn van oudsher natte gronden, die moeilijk te bewerken waren. Ze werden gebruikt als hooiland of als weiland voor het vee. In de winter en een deel van het voorjaar stonden ze onder water. Op een (ingekleurde) kaart van het gebied uit 1820 (fig. 4) is te zien dat het vrijwel allemaal grasland was (lichtgrijs), met langs de kades bos. Dit was niet omdat het bos in het midden niet wilde groeien. Waarschijnlijk was het in het midden zo nat, dat je er niet met een kar doorheen kon rijden om het hout weg te halen.

Het grootste deel van het gebied was in eigendom van een paar grotere grondeigenaren, die zetten elzenbos (donkergrijs) op hun percelen. Langs de Zwarte Kade lagen een stel smalle perceeltjes van boeren, en die hadden daarentegen wilgenbos staan (middelgrijs). Waarschijnlijk komt dat omdat elzenhout veel meer opleverde, maar je moest wel lang wachten voor je het kon kappen. De kleine eigenaren hadden waarschijnlijk meer aan wilgentenen.

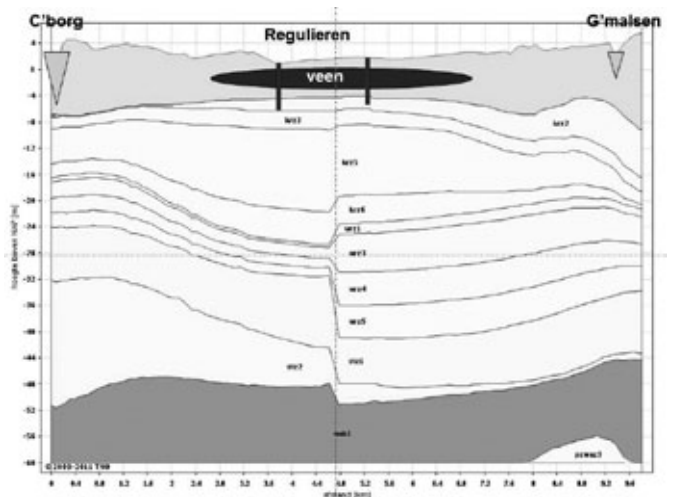
Figuur 4. (Ingekleurde) kadastrale kaart van 1820

Figuur 5. Topografische kaart 1908

Rond 1900 is er veel veranderd in het gebied (fig. 5). Hoewel veel kavels er nog exact hetzelfde uit zien, is de provinciale weg (rond 1850) en de spoorlijn (rond 1870) aangelegd. Er staat aanzienlijk meer bos in de Regulieren, waarschijnlijk populierenbos, vanwege de vraag uit de luciferindustrie (en mogelijk ook voor klompen). In 1820 was er nog helemaal geen populierenbos.

Tussen 1977 en 1985 heeft de ruilverkaveling toegevoegd op het platteland rondom de Regulieren (fig 7 en 8). De percelen zijn enorm vergroot en alle bosjes, hagen en kleinschaligheid zijn verdwenen. De Regulieren werd dat bespaard, waardoor een uniek cultuurlandschap bewaard is gebleven. Een landschap met natte graslanden, populierenbossen, knotwilgen, grienden, moerasjes, sloten en eendenkooien. En met een enorme diversiteit aan planten en dieren.

Figuur 6. Grondwaterbuizen in de Regulieren

Figuur 7. Topografische kaart 1977

Figuur 8. Topografische kaart 1985

Doordat de waterstand in het omliggende gebied is verlaagd, is ook de Regulieren droger geworden dan het ooit was. Vooral in het voorjaar zakten de waterstanden vrij snel, waardoor water van slechte kwaliteit moest worden ingelaten. Een aantal jaren geleden zijn daarom grondwaterbuizen gezet, door het veen en kleipakket heen (fig 6). Hierdoor kan schoon grondwater in de sloten stromen. De waterkwaliteit is hierdoor enorm verbeterd en in de sloten groeien weer fonteinkruiden en veel krabbenscheer. 🐸

Bericht Hak-al

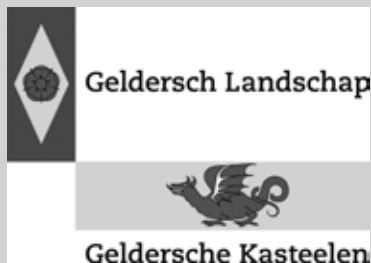
Communicatie enquête

U krijgt viermaal per jaar de Hak-al in de bus, tienmaal per jaar de Tsjielp in uw mailbox en u kunt op ieder moment de website bekijken. Het bestuur en de Hak-al redactie willen graag weten wat u van deze communicatiemiddelen vindt. Zijn ze goed en moeten ze zo blijven? Of moeten we veranderen en verbeteren? Geef uw mening in de NVWC Communicatie Enquête, die vanaf half januari op de NVWC-website zal staan.

Doet u het liever schriftelijk? Haal een papieren versie in de Ketelvink of bel een van de bestuursleden (achterpagina van deze Hak-al) en u krijgt een enquête in de bus. De eerste resultaten worden op de ALV van 23 maart 2012 gepresenteerd.

Natuur- beheer in de Regulieren door het Geldersch Landschap

door Geesje Eleveld
(communicatie Geldersch
Landschap)

„We zijn op de goede weg met het beheer van de Regulieren”, aldus opzichter Gerard van Griensven van Geldersch Landschap. Hij is verantwoordelijk voor de uitvoering van de beheerplannen van natuurgebieden in de Betuwe en Bommelerwaard. „In dit waardevolle komkleigebied willen we de natuurwaarden omhoog brengen. En dat lijkt te gaan lukken.” Geldersch Landschap heeft dit jaar een soorten-inventarisatie en een vegetatiekartering laten uitvoeren. Op basis van onder andere dit rapport wordt in 2012 het beheer geëvalueerd.

Inventarisatierapport

Uit het onlangs verschenen inventarisatierapport flora en fauna 2011 blijkt dat er grote populaties van de Rode Lijstsoorten of bijzondere soorten zoals kamvaren, veenpluis, stomp fonteinkruid, kamgras, trosdravik, veldgerst en goudhaver in de Regulieren voorkomen. Ook in de sloten zijn waardevolle flora als krabbenscheer en waterviolier te vinden.

In het gebied broeden 66 verschillende broedvogels, waaronder 14 soorten van de Rode Lijst. Met name het aantal kwartels en het voorkomen van wielewaal, nachtegaal en boompieper is opvallend. Ook wat betreft vissen en amfibieën is de Regulieren waardevol. Er leeft een grote populatie heikikkers, de poelkikker en vissensoorten als grote modderkruiper, kleine modderkruiper, bittervoorn, kroeskarper en vetje.

Bij de inventarisatie zijn er acht soorten dagvlinders waargenomen, waarvan twee doelsoorten: groot dikkopje en bruin zandoogje. Van de dertien soorten libellen zijn er drie doelsoorten aangetroffen: vroege glazenmaker, groene glazenmaker en glassnijder. Hoewel de Regulieren een typisch komkleigebied is, blijkt uit deze inventarisatie dat er steeds meer elementen uit het laagveengebied een plek weten te vinden in dit bijzondere natuurreservaat. Soorten als kamvaren, veenpluis, krabbenscheer en vooral de groene glazenmaker duiden hierop.

Waterhuishouding en maaibeheer

Natuurgebied de Regulieren is sinds 1975 in beheer bij Geldersch Landschap. Vanwege het inmiddels vrijwel uit Nederland verdwenen waardevolle hooilanden op komklei is het van belang om de Regulieren te behouden als natuurreservaat. De bloemrijke hooilanden, die vegetatiekundig een schakel vormen tussen glanshaverhooilanden en blauwgraslanden, zijn het absoluut waard om behouden te blijven.

Ernstige bedreigingen worden met name gevormd door watervervuiling en verdroging in de directe omgeving. De Regulieren heeft daarom een eigen

waterhuishouding, waarbij de natuurlijke fluctuatie van plasdras in de winter en droger in de zomer nog voorkomt.

Om de waterkwantiteit en -kwaliteit te verhogen, is gezocht naar een natuurlijke verhoging van de waterstand. Uit hydrologisch onderzoek bleek dat er in de ondergrond zandbanen voorkomen, waar goed grondwater onder druk (deels zelfs tot boven het maaiveld) voorkomt. In het natuurgebied zijn daarom meerdere kwelbuizen aangebracht, zodat er nu kwalitatief goed water in de sloten voorkomt. Uit deze buizen welt spontaan goed grondwater omhoog. Bovendien kan de toestroom van regen- en kwelwater zelfstandig geregeld worden met sluisjes.

Door de hoge grondwaterstanden en het maaibeheer zijn de bloemrijke graslanden schraal en soortenrijk geworden. Opzichter Van Griensven: „We maaien minimaal één en waar mogelijk twee keer per jaar; na 15 juni en medio september. Dit is afhankelijk van of er broedvogels aanwezig zijn, zoals de kwartel en of alle waardevolle flora is uitgebloeid. Op graslanden, die maar één keer gemaaid worden, laten we 's zomers koeien grazen.”

Naast hooilanden bestaat De Regulieren uit populierenbossen en wilgengrienden. De eentonige populierenbossen worden omgevormd naar meer natuurlijke bossen. Geldersch Landschap heeft er de afgelopen jaren 40 hectare bos aangeplant. „We laten het bos voorlopig met rust. Pas over een aantal jaren zullen we gaan dunnen”, aldus Van Griensven. 🐦

Grote ratelaar, foto Berry Lucas

Sloot met krabbenscheer in Regulieren, foto Berry Lucas

Over enkele planten van de Regulieren en een stukje voorgeschiedenis

Tekst en foto's Wim Rubers

Wanneer we zo ongeveer eind februari een wandeling door de Regulieren maken, is goed te zien hoe het gebied tussen Culemborg en de Linge richting Tricht en Beesd er begin 20ste eeuw 's winters nog uitgezien moet hebben: uitgestrekte graslanden die grotendeels blank staan afgewisseld met grienden die eveneens onder water staan.

Op veel van de laagste percelen stagneerde het regenwater op dichte kleilagen in de ondergrond. De oorspronkelijke wilde vegetatie is waarschijnlijk een moerassig soort elzen-wilgenbos geweest waarvan in de huidige tijd geen voorbeelden meer bestaan. Al spoedig in de late middeleeuwen werd met ontwatering en verkaveling begonnen. Maar kleinschalig en met weinig succes, het gebied bleef drassig en pas na aanleg van dijken langs Waal, Lek en Linge werd de waterhuishouding verbeterd.

Door de aanleg van de Diefdijk werd de boel daarna weer verergerd. De Hollanders beschermden zich tegen de overlast van de toen nog talrijke rivieroverstromingen. De ellende werd echter van Zuid-Holland verschoven naar de West-Betuwe: het water stagneerde oostelijk tegen de Diefdijk.

Het land bleef daardoor, op enkele woerden (een soort terpen) na vrijwel onbewoonbaar. Wegen waren onverhard en in de natte tijd onbegaanbaar. De komgronden waren alleen geschikt als hooiland voor de toen nog talrijke paarden en als griend voor wilgentenen en brandhout. En verder vooral voor eendenkooien, waarvan het aantal indertijd op meer dan 40 geschat werd. De natuur kon nog overal z'n gang gaan. De aanleg van de Rijksstraatweg en de spoorlijn in de 19e eeuw bracht daar de eerste grote verandering in. Het gebied werd steeds meer ontsloten. Toen het wilgenhout niks meer opbracht, zo vanaf ca. 1920, ging men over op de populierenteelt. De Canadapopulier werd in de grienden aangeplant en het landschap ging er voorgoed anders uitzien.

Maar zo rond 1950 moet er in de Regulieren nog erg veel prachtige natuur aanwezig zijn geweest. Dit valt op te maken uit de spaarzame gegevens die er uit die tijd nog blijken te zijn. Wat te denken bijvoorbeeld van het zoogdierenonderzoek wat indertijd in de Regulieren plaats vond. Er wordt melding gemaakt van 21 soorten met maar liefst 9 soorten muizen, waaronder een populatie van de dwergspitsmuis. Tot zover alles vrij normaal, maar nu: een florerende populatie van de otter en, hou je vast, een waarneming van een heuse das!

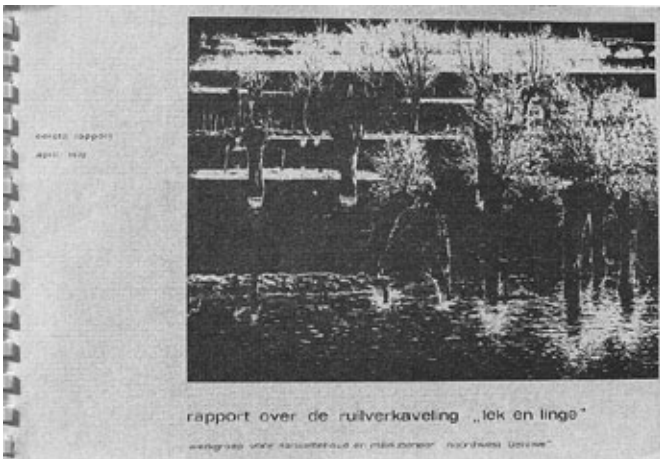
Verkaveling

Waarschijnlijk kent niet iedereen meer de voorgeschiedenis van het huidige reservaat dus ik grijp deze gelegenheid maar aan om de gang van zaken even kort samen te vatten.

Begin jaren '60 ging het mis, veeteelt werd belangrijker en door voortschrijdende ontwatering moest 's zomers steeds meer vervuild rivierwater ingelaten worden. Ook werden er voorbereidingen getroffen om het gebied grootschalig te verkavelen. In 1968 werd hiermee een begin gemaakt en al spoedig dreigde daarmee een eind te komen aan al het moois.

Een clubje natuurvrienden in Culemborg zag dit aankomen. Ze staken de koppen bij elkaar en gingen aan het inventariseren. Er werden nog enkele specialisten opgetrommeld en er werd in 1972 onder aanvoering van Chris Kalden een mooi rapport gepresenteerd. Het boekje was in die tijd bijzonder door z'n veelzijdige aanpak en trok ook landelijk in de vakwereld de aandacht. Multidisciplinair van opzet zouden we nu zeggen maar dat woord bestond toen nog niet echt.

Behalve een opsomming van allerlei natuurwaarden van het ruilverkavelingsgebied bevatte het o.a. een aanbeveling en uitgewerkt voorstel om het gebied wat nu de Regulieren vormt buiten de verkaveling te houden en aan te wijzen als natuurgebied.

Dit rapport was blijkbaar overtuigend genoeg en tot genoegen van ons (ik was ook medeplichtig) werd deze aanbeveling welwillend overgenomen. Het aankopen van grond door de ruilverkaveling Lek en Linge kon beginnen. Dat was nog een moeizame geschiedenis, er waren meer dan 35 eigenaren mee gemoeid. In 1979 werden de eerste delen overgedragen aan het Gelders Landschap en in 1983 de laatste. De waterhuishouding werd losgekoppeld van de omgeving. Het credo werd: 's winters plasdras, 's zomers droog. Zo droog dat, zoals de beheerder Jan van den Bosch het ooit zei: als het hier droog is kun je je fiets in de grond stallen.

Er zijn in de loop van de tijd toch wel veel drainagegeultjes gegraven, de landbouw moet nou eenmaal doorgaan. Verder is er ook een verschrallingsbeleid op

gang gezet. De eerste jaren werd er nog wel gemest omdat enkele boeren die door de verkaveling onvoldoende grond overhielden hier hun vee nog mochten laten grazen, ze kregen daarbij nog de vrije hand om kunstmest te gebruiken.

De waterhuishouding bleef zorgen baren, de sloten wilden niet meer echt helder worden en vielen te snel droog. Om de invloed van vervuild omgevingswater terug te dringen zijn er kortgeleden diepe pijpen ingegraven om mineraalrijk grondwater omhoog te laten. De lijkt een behoorlijke verbetering te geven maar bijvoorbeeld in het afgelopen voorjaar werd het toch weer te droog. De orchideeën spuiten helaas nog steeds niet de grond uit. Hoewel het geen doel op zich was werd er stiekem wel op gehoopt. Uitkienen van het beste beheer voor de komgrondvegetatie blijkt toch wel lastige materie te zijn, even weerbarstig als de komklei zelf.

Planten

Op plantengebied is het denk ik altijd wel wat minder spectaculair geweest dan met die zoogdieren en bijvoorbeeld met de vogels. Maar helemaal zeker is dit niet. Eind jaren tachtig werd er een experiment in een weiland uitgevoerd door een stuk af te plaggen en ineens kiemden er zeldzaamheden als rode ogentroost, blauwe zegge en lage zegge, soorten waarvan we niet wisten dat ze er nog voorkwamen. Blijkbaar zat er nog zaad in de grond uit een niet al te ver verleden.

Orchideeën als harlekijnorchis en brede orchis kunnen er goed gestaan hebben maar betrouwbare gegevens zijn er helaas niet. Toen wij hier in 1965 rondliepen, was er al veel verdwenen, maar bijvoorbeeld langs het spoor waren er nog wel enkele mooie drijftillen met veenmos, moerasviooltje, waterdrieblad, wateraardbei, moeraswederik en grote boterbloem. Vanaf 1982 is de Regulieren door de plantenwerkgroep van de NVWC opnieuw geïnventariseerd, het verslag hiervan verscheen in 1987.

In april jl. tijdens de speciale Regulierenavond in de Ketelvink hield ik een praatje over de planten van de

Dauwnetel

Kamgras

Grote ratelaar

Trosdravik

Regulieren. Aan de hand van foto's van een 15-tal markante soorten probeerde ik de verscheidenheid van dit deel van de rijke Culemborgse flora te illustreren. Hier volgt een deel van de toen behandelde soorten.

Dauwnetel

De prachtige bloemen van deze plant doen wel wat denken aan een orchidee. De dauwnetel, familie van de hennepnetel, duikt hier en daar ineens op. Meestal is dat na grondwerkzaamheden of bijvoorbeeld in diepe karrensporen. Ook het kaalkappen van een griend of populierenbosje vindt deze plant erg prettig en de dauwnetel kan dan een aantal jaren forse bestanden maken om daarna weer geleidelijk weg te kwijnen.

Kamgras

Graslanden vormen de hoofdmoot van de vegetatie en als meest markante grassoort koos ik het kamgras. Als het bloeit levert het mooie plaatjes op met zijn regelmatige aartjes en paarse meeldraden. Ook het belangrijkste vegetatietype, de kamgrasweide is ernaar genoemd. Komt gelukkig nog veelvuldig in het hooiland voor.

Grote ratelaar

Zelfs een leek op plantengebied zal deze soort opvallen als er in het voorjaar een wandeling over de Platte Weg gemaakt wordt. De gele bloemenzee die er in veel jaren te bewonderen valt, wordt voor een groot deel bepaald door deze parasitisch levende plant. Met kleine zuigmondjes die aan de wortels zitten, worden voedingsstoffen uit andere planten gezogen. Bemesting wordt niet verdragen en de toegepaste nabeweidings zorgt voor voldoende plekjes (trapgaten) voor deze eenjarige plant om te kiemen. De losse zaden in de rijpe vrucht veroorzaken bij winderig weer een klapperend geluid, wat de naam verklaart.

Trosdravik

Dit gras is zeer karakteristiek voor de komgronden van het rivieren-

gebied en met name daar waar klei op veen ligt. De bestanden van de Regulieren behoren waarschijnlijk samen met die van het nabijgelegen deel van de Vijfheerenlanden tot de grootste van Nederland. Ook deze soort is eenjarig en lijkt te profiteren van nabeweidings zoals te zien valt in de "Bloemenwei" aan de westkant langs de Platte Weg.

Echte koekoeksbloem

Ook zo'n prachtige plant van de onbemeste hooilanden, maar deze overwintert met groene rozetten. De sierlijke kroonbladen staan in verse toestand mooi regelmatig uit en de plaatselijke naam "molentjes" is dan ook heel toepasselijk. Maar als het geregend heeft, kunnen de bloemen er heel triest uitzien en is de engelse naam "Ragged (=haveloze) Robin" meer van toepassing. De latijnse naam *Silene flos-cuculi* is van Linnaeus, *flos-cuculi* betekent bloem van de koekoek en heeft betrekking op de merkwaardige witte schuimige massa's die men vaak op deze plant aantreft en die in de volksmond koekoekspuug genoemd werden. De schuimklompjes waarin de larven van de schuimcicade leven, werden indertijd in verband gebracht met de terugkeer van de koekoek begin mei.

Brede wespenorchis

Orchideeën spreken tot de verbeelding maar helaas hebben we in de

Brede wespenorchis

Regulieren tot nu toe slechts één soort uit deze familie. En wel de algemeenste en minst kieskeurige van alle Nederlandse soorten. In tegenstelling tot vrijwel alle andere soorten is de brede wespenorchis dan ook niet bedreigd. In de grienden, kooibosjes en populierenbestanden komen ze hier verspreid en tamelijk onregelmatig voor. Langs de Platte Weg zijn er meestal wel een paar te vinden. Over andere orchideeën gesproken, de rietorchis kan niet lang meer uitblijven. De populatie in de Put van Buren breidt zich de laatste jaren erg uit en de afstand moet voor de stoffijne zaden te overbruggen zijn. Er zijn ooit experimenten gedaan om te zien welke afstanden de zaden van orchideeën kunnen overbruggen, 10 km was daarbij geen probleem en sommige soorten haalden wel 50 km. De omstandigheden in de Regulieren lijken zeker geschikt voor meer orchideeën maar misschien zijn er nog onvoldoende open plekken. De naam wespenorchis is niet erg toepasselijk, wespen bezoeken weliswaar de bloemen maar de stuifmeelklontjes hechten zich niet. Dit gebeurt wel bij bijen en vliegen.

Waterviolier

Deze waterplant is in de winter lichtgroen en kan dan mooie matjes onder water maken. Ze groeien op ondiepe plaatsen met kwel, bij ons bijvoorbeeld veel in

Waterviolier

Echte koekoeksbloem

strangen in de uiterwaarden. Zoals veel ondergedoken waterplanten nemen ze koolzuur en zuurstof op via het water, dat maakt ze extra kwetsbaar voor verstoring. De ondiepe plekken zijn vaak niet erg stabiel. Vaak groeien ze dan ook maar kort op dezelfde plek. De grote vijand van deze plant zijn de muskusratten die de gewoonte hebben veel heen en weer door de sloot te zwemmen waardoor het water troebel wordt. En daar kan de waterviolier beslist niet tegen. Om kruisbestuiving te bevorderen, heeft deze plant een ingewikkeld systeem bedacht met aan één plant twee typen bloemen met verschillende stijllengten (heterostyl). Zweefvliegen nemen deze bestuiving voor hun rekening.

Krabbenscheer

Deze vrij zwevende waterplant vormt aaneengesloten massa's in beschutte sloten met een humeuze of venige slibbodem. Tegen de bloeitijd steken de stekelig

Krabbenscheer

gezaagde bladeren boven water uit. In de herfst zinken ze weer naar de bodem. Er zijn aparte mannelijke en vrouwelijke planten en meestal is er maar een van de twee op een groeiplaats aanwezig waardoor er maar zelden zaad gevormd wordt. De soort kan zich echter prima vermeerderen via kleine broedplantjes aan de uitlopers en een sloot vol planten kan daardoor makkelijk uit slechts één kloon bestaan. Zoals te zien valt aan de sloten langs de Platte Weg doet de krabbenscheer het hier de laatste jaren bijzonder goed.

Kroosmos

Het voorkomen rond Culemborg wordt reeds vermeld in de vermaarde Flora Culenbergensis uit 1863 van de wethouder W.J. Alpherts. Ik citeer: 'Dit kruid is in de laatste jaren meer en meer van belang geworden, als eene onkostbare en voor aardappelen en rogge zeer dienstige meststof. Tot landbemesting wordt de plant uit het water gehaald, dadelijk uitgespreid en, nog versch, ondergeploegd.'

Kroosmos (Ricciocarpos natans)

Dit plantje drijft op het water en lijkt daardoor op een groot soort eendekroos. Maar het is in feite een levermos en landelijk gezien is het een zeldzame soort. Veel sloten in de Regulieren hadden vroeger zeer helder water, wel met fonteinkruiden maar vrijwel zonder drijvend kroos. Daardoor kon Ricciocarpos z'n gang gaan. Er waren geen vaste sloten waar je ze ieder jaar kon vinden, nu groeiden ze hier dan weer daar. Kroosmos maakt geen sporen, overwintert moeizaam en wordt vrijwel zeker steeds van elders in het rivierengebied opnieuw aangevoerd via het lichaam van eenden. Door de toegenomen kroosbedekking gaat dit proces steeds slechter. Ook zijn er de laatste jaren nieuwe kroossoorten verschenen zoals Wolffia, Azolla en Lemna minuta die soms een invasief karakter kunnen

hebben waardoor er meer concurrentie is. De laatste vondst stamt alweer van enkele jaren terug.

Veenpluis

Bij de inventarisatie van de Regulieren in 1966 vonden we van deze wollegrassoort nog net enkele planten op een van de laagste en natste percelen langs het spoor. Veenpluis staat namelijk graag met de voetjes in het water. Later zijn hier drainagegeultjes gegraven waardoor het gedaan was met deze soort. Naar ik onlangs hoorde hebben medewerkers van bureau Waardenburg dit jaar op vrijwel dezelfde plek het veenpluis opnieuw gevonden. Het is weliswaar een soort die baat heeft bij de vermaledijde verzuring maar gezien de voorgeschiedenis van dit natuurreservaat is het toch heel mooi.

Muizenstaart

Een beschouwing over planten van een komkleigebied is niet compleet zonder het aanstippen van de muizenstaart. Je moet het onogelijke bloempje van deze plant wel van heel dichtbij bekijken om te zien dat het tot de ranonkelfamilie behoort. De alsmaar doorgroeiende bloembodem waarop de vruchtjes zitten vormt op den duur de 'staart'. Je vindt de plantjes in de trapgaten van koeien pal achter het toegangshek van het weiland. Het regelmatig inscharen van

jongvee helpt dan ook goed. De muizenstaart leent zich heel goed om tellingen aan te verrichten. Dat is dan ook inmiddels twee keer gebeurd. Geconcludeerd kan worden dat bij een korte reeks van natte jaren deze soort behoorlijk kan toenemen. Maar na enkele droge zomers is ze vrijwel niet meer te vinden.

Er is hier en daar wel wat verdwenen, dat is in ons dichtbevolkte land helaas onvermijdelijk. Die watersnippen zijn foetsie en ook achter het moerasviooltje kan een kruis. Toch heeft het Geldersch Landschap hier prachtig werk verricht, het moet maar eens gezegd. En bovendien verschijnen er af en toe toch weer leuke nieuwe soorten, voor plantenjagers altijd de krenten in de pap. Afgelopen zomer trof ik bijvoorbeeld in de herstelde eendekooi enkele bijna 1 meter hoge planten aan van de middelste duivenkervel, een nieuwe soort voor Culemborg. Waarschijnlijk meegekomen met zaad wat als voer voor de kooieenden gebruikt wordt.

Zo zijn er ook wat betreft planten vaak leuke waarnemingen te doen dan heb ik het nog niet eens over de mossen en paddenstoelen. Maar belangrijker is dat natuurliefhebbers hier nog de oorspronkelijke sfeer kunnen proeven van een mooi en authentiek stukje Betuwe.

Muizenstaart

Dagvlinders in de Regulieren

**Tekst en foto's Kars Veling,
insectenwerkgroep**

Nergens in het werkgebied van de NVWC zie je zoveel vlinders als in de Regulieren. In juli op een mooie zonnige dag kun je zomaar drie- of vierhonderd vlinders zien fladderen tijdens de rondwandeling vanaf de Zeedijk of de Rijksstraatweg. Het gaat dan vooral om bruin zandoogjes, die massaal aanwezig zijn.

Al vanaf 1983 wordt er goed gekeken naar dagvlinders in de Regulieren en vanaf 1990 loopt er een monitoringroute doorheen die in principe elke week van april tot eind september wordt geteld. Deze loopt van de Zeedijk ongeveer een kilometer het terrein in. Inmiddels hebben we daar dus al ruim 200 tellingen van en hebben we een prima beeld van de vlinders op dat deel van de Regulieren.

De Regulierenvlinders

Als we de waarnemingen van die ruim 20 jaar op een rijtje zetten, blijken er zo'n twintig soorten dagvlinders te zijn gezien. Sommige zijn maar eenmaal waargenomen, maar veel soorten zijn jaarlijks aanwezig, zij het in wisselend aantal.

Van de familie van de witjes zijn zes soorten gezien. De oranje en gele luzernevlinders zijn trekvlinders die in een goed jaar ook hier worden gezien. Het groot koolwitje is ook lang niet elk jaar gezien, maar het klein geaderd witje en het klein koolwitje wel. Het klein geaderd is vrijwel altijd meer aanwezig dan het klein koolwitje. Het is ook meer een soort van half-natuurlijke graslanden en die vind je in de Regulieren volop. Het laatste lid van de witjesfamilie is het oranjetipje en daar ga ik zo meteen wat verder op in.

Van de vuurvlinders en blauwtjes vinden we ook een aantal vertegenwoordigers in de Regulieren. Het bruin blauwtje is slechts eenmaal gezien, maar de andere drie soorten - kleine vuurvlinder, icarusblauwtje en boomblauwtje - zijn jaarlijks aanwezig en alle drie zien we de laatste vijf jaar duidelijk toenemen.

De vossen zijn niet talrijk in de Regulieren. Van deze vlinderfamilie, die we vooral kennen als tuinvlinders, komen dagpauwoog, kleine vos, atalanta, distelvlinder, gehakkelde aurelia en landkaartje voor, maar het is altijd een toevalstreffer om ze tegen te komen. In een topjaar voor de distelvlinder,

De Regulierenvlinders (collage)

Boven: oranje luzernevlinder, kleine geaderd witje, klein koolwitje, groot koolwitje, oranjetipje & kleine vuurvlinder

Midden: boomblauwtje, icarusblauwtje, landkaartje, dagpauwoog, gehakkelde aurelia & atalanta

Onder: kleine vos, distelvlinder, hooibeestje, bruin zandoogje, argusvlinder & groot dikkopje

zoals 2009 is hij natuurlijk ook in de Regulieren niet te missen, maar de andere soorten zie je maar zo af en toe.

Van de zandoogjes is het al genoemde bruin zandoogje zeer algemeen. Hier zullen we zo meteen nog uitgebreid op ingaan. Het hooibeestje zat er vroeger ook, maar toen dit kleine zandoogje in 1992 een slecht jaar had in het hele land is hij ook uit de Regulieren verdwenen en nog steeds is deze soort niet

Deel van de vlinderroute

terug. Nergens in het werkgebied van de NVWC is deze vlinder sindsdien gezien.

De argusvlinder was ook tot 1992 een talrijke soort, maar is vanaf dat jaar ook sterk teruggelopen. Zo af en toe werd er nog een gezien. Vanaf 2009 is hij weer jaarlijks gezien en in 2011 zijn er in de route 19 exemplaren geteld, dus hopelijk vestigt hij zich hier weer. Dat is des te opvallender omdat de argusvlinder het landelijk buitengewoon slecht doet. Op de zandgronden is dit fraaie zandoogje vrijwel helemaal verdwenen.

Het blijft een hosannaverhaal, want ook de laatste soort, het groot dikkopje doet het de laatste jaren goed in de Regulieren. Waarschijnlijk kan hij zich prima voortplanten in de ruige graslanden die onder het gekapte populierenbos aanwezig zijn. In het gewone grasland kan hij niet overleven omdat de rups vele maanden lang hoog in een graspol zit. Overal waar wordt gemaaid of begraasd, verdwijnen deze.

De ultieme Regulierenvlinder: bruin zandoogje

De eerste bruin zandoogjes zijn al in mei te zien. Vrijwel altijd zijn dit mannetjes: zij verschijnen ander-

Bruin zandoogje vrouwtje

halve week voor de eerste vrouwtjes. Pas in juli bereikt het aantal bruin zandoogjes zijn top: zowel mannetjes als vrouwtjes zijn in die tijd volop aanwezig. De twee geslachten zijn bij deze vlindersoort makkelijk van elkaar te onderscheiden. Het mannetje is van boven helemaal bruin terwijl het vrouwtje een grote oranje vlek op de bruine voorvleugels heeft met daarin een zwart-witte oogvlek. Aan de onderkant lijken de beide seksen sterk op elkaar: beiden hebben een oogvlek op de oranje voorvleugels en de achtervleugels zijn licht-bruin.

Zoals bij zoveel vlinders zijn de mannetjes voornamelijk in één ding geïnteresseerd: vrouwtjes. Bijna onafgebroken vliegen ze rond, op zoek naar vrouwe-

lijke soortgenoten. Een eigen plekje verdedigen tegen concurrenten, zoals sommige dagvlinders doen, is niet de methode van het bruin zandoogje. Liever patrouilleert hij, traag boven het gras wiekend, door zijn leefgebied. Hierbij oriënteert hij zich op verschillen in de hoogte van het gras. Alles dat hem aan een vrouwtje doet denken, wordt geïnspecteerd. Zeer regelmatig vergist hij zich en achtervolgt korte tijd een mannetje of landt per ongeluk op een bruin blaadje dat oppervlakkig gezien op een bruin zandoogje lijkt. Vijandigheden tussen de mannetjes treden niet op, regelmatig proberen ze met z'n tweeën tegelijk hetzelfde vrouwtje te versieren of zitten gebroederlijk naast elkaar op een bloem.

Zodra er een vrouwtje ontdekt wordt, begint de balts en probeert het mannetje met haar te paren. Meestal worden de vrouwtjes snel na het ontpoppen bevrucht, de mannetjes zijn tegen die tijd immers al volop aanwezig en wachten hen op. Soms duurt de paring urenlang. Regelmatig zie je dan ook stelletjes met de achterlijven tegen elkaar aan in het gras zitten of zelfs rondvliegen. Het grotere en sterkere vrouwtje vliegt dan zwaar vleugelklappend met het mannetje aan zich vast rond, alsof er niets aan de hand is. De vrouwtjes houden zich, meer dan de mannetjes, voornamelijk bezig met het bezoeken van bloemen. Vooral kale jonker en kattenstaart zijn in de Regulieren geliefde nectarplanten, maar ook knoopkruid vinden ze heerlijk. Daarnaast kun je bruin zandoogjes ook aantreffen op vele andere bloemsoorten.

Bruin zandoogje van opzij

Voedselplanten voor de rupsen vormen voor het bruin zandoogje nauwelijks een beperkende factor. Deze leven namelijk van verschillende grassoorten en die zijn in de Regulieren bijna overal aanwezig. Het vrouwtje legt de eitjes dicht bij de bodem op groene of verdorde grassprietten. Soms ook laat ze de eieren al vliegend boven het gras vallen. Na een week of drie komen de rupsen uit het ei en beginnen te eten. Van september tot juni zijn ze in het gras aanwezig en als halfwasrupsje overwinteren ze. Een winterslaap houden ze niet. Op milde winterse dagen eten ze rustig door van de nog aanwezige groene sprietten. Na de winter eten ze vooral 's nachts en houden zich overdag schuil, diep weggekropen in een pol gras. Uiteindelijk verpoppen ze zich, hangend aan een grasspriet net boven de grond. Na drie à vier weken is de gedaantewisseling een feit en zijn de vlinders klaar om hun zomerse patrouillevluchten uit te voeren.

Het bruin zandoogje kan uitstekend tegen maaien en ze zijn daar zelfs enigszins van afhankelijk. Toen de graslanden in de Regulieren een aantal jaren werden begraasd en niet meer gemaaid, zag je de soort zeer sterk achteruit gaan. Toch is wel van belang dat niet alles ineens wordt gemaaid. In 2010 werden begin juli alle graslanden helemaal gemaaid. Dat zou nog niet erg zijn als er langs de paden en slootkanten gewoon nog gewas bleef staan, maar ook dat werd in dezelfde periode gemaaid. Wat overbleef, was een kaal landschap zover je kon kijken. In zo'n landschap hebben vlinders niet veel te zoeken en ze zwerven op zo'n moment dan ook uit het terrein weg naar plaatsen waar nog wel nectar te vinden is. Gelukkig is er in 2011 op een veel betere manier gemaaid. Wel maaien, maar niet alles ineens. Dat is ook terug te zien in het hoogste aantal bruin zandoogjes dat ooit in de route is geteld, namelijk 2856 exemplaren. Op de top van de vliegtijd moeten er dit jaar vele tienduizenden hebben rondgevlogen!

Vroeger de Regulierenvlinder: oranjetipje

Een mooie voorjaarsdag vroeg in mei. In de frisgroene struiken in het populierenbos zingt een fitis uit volle borst, in de verte roept een koekoek. Aan de beschaduwde bosrand bloeit een enkele look-zonder-look, tussen het vochtige gras de pinksterbloem. Langs de rand van het voorjaarsbos fladdert een vlinder in de zon. Op het eerste gezicht lijkt hij helemaal wit, maar als hij passeert springen opeens de feloranje vleugelpunten in het oog. Het oranjetipje: een echte voorjaarsbode.

Hoewel het oranjetipje vroeg in het jaar actief is, zal het voor de meeste mensen niet de eerste vlinder zijn die ze na de winter ontmoeten. Dagpauwogen en kleine vossen vliegen vaak op warme dagen in februari of maart al rond, juist in tuinen. Als volwassen vlinders hebben ze de winter doorgebracht en zijn door de voorjaarszon gewekt uit hun winterrust. Het oranjetipje trotseert niet als vlinder, maar als pop de winterse koude, hangend aan een zijden spindraad ergens in de rugte van een bosrand. Maar liefst elf maanden wacht

Oranjetipje mannetje

de vlinderpop zo op het voorjaar. Pas als de lente definitief inzet en de pinksterbloemen bloeien, ontpoppen de vlinders zich. Oranjetipjes zijn typische lentevlinders die vanaf begin april rondvliegen. Wie in het voorjaar de gelegenheid mist ze te zien, moet bijna een heel jaar wachten: na juni is de kans ze tegen te komen heel klein.

De vrouwtjes houden zich een groot deel van de dag bezig met het zoeken naar bloemen om nectar uit te halen. Oranjetipjes worden voornamelijk drinkend op pinksterbloem gezien. Deze planten zijn van groot belang voor de vlinder. Ze dienen namelijk niet alleen als nectarplant: het bevruchte vrouwtje legt er ook haar eitjes op. Het oranjetipjevrouwtje zet de eitjes heel zorgvuldig één voor één af op de bloemstengels. Ze kiest hierbij vooral planten met een groot aantal bloemen, zodat de rups na het uitkomen voldoende voedsel heeft. Het kleine rupsje voedt zich namelijk met de hawtjes (zaaddozen) en zaadjes van de uitgebloeide pinksterbloem: een bijzonder voedzaam en eiwitrijk dieet. Meestal wordt er per plant maar één ei gelegd. Als er twee eieren op dezelfde plant belanden, maakt

Oranjetipje vrouwtje

Regulierien in de zomer

later een van de rupsjes een zeer grote kans door de ander opgegeten te worden. Na een week of twee, drie is de rups volgroeid en verlaat hij zijn waard- (voedsel) plant. Over een voor zo'n klein dier behoorlijke afstand kruipt de rups vervolgens naar een nabijgelegen ruigte, bijvoorbeeld een bosrand, om daar te verpoppen. Vaak zoeken de rupsen hierbij overjarig gras of houtige planten op; die blijven wel elf maanden staan tot na de winter. Het is voor oranjetipjes wel van belang dat de graslandjes niet worden gemaaid voordat ze de veilige bosjes hebben opgezocht. Vanaf half juni zijn de meeste rupsen wel in veiligheid.

Vroeger kwam het oranjetipje massaal voor in de Regulieren. Toen kon je tijdens een wandeling begin mei wel meer dan 30 verschillende exemplaren te zien krijgen. Dat is nu al lang niet meer zo. Je bent al blij als je er een stuk

of vijf telt en op de telroute zijn er jaren dat er geen of slechts enkele vlinders worden bijgeschreven. Maar ja, zo gaat dat met oudere mensen: het oranjetipje is en blijft een echte Regulierenvlinder. 🐦

In begin juli 2010 werden niet alleen de graslanden, maar werd tegelijkertijd ook de hele rest van de Regulieren gemaaid. Zo was er midden zomer helemaal niets te halen voor vlinders en verlieten ze massaal de Regulieren. In 2011 werd gelukkig weer veel natuurvriendelijker gemaaid.

Geheel gemaaide Regulieren, 2010

Vogels van de Regulieren

door Daniël Beuker

Binnen deze special mogen vogels natuurlijk niet ontbreken. In het hoofdstuk "Natuurbeheer door Het Geldersch Landschap" wordt er al over gesproken. Hier zal er op sommige soorten wat dieper worden ingegaan.

De Bruine kiekendief is een onregelmatige broedvogel in de Regulieren

Van vogels uit de Regulieren is vrij veel bekend. Er zijn gegevens van een jarenlange punttransecttelling. Dit is een telling in de winter waarbij vanaf 20 vaste punten door een waarnemer vijf minuten lang vogels worden geobserveerd.

Recente gegevens komen van een tweetal rapportages uit 2004 en 2011. Deze betreffen broedvogelinventarisaties in 2004 uitgevoerd door leden van de Natuur- en Vogelwacht Culemborg en dit jaar door Bureau Waardenburg.

Buiten deze standaard methoden is er een zeer waardevolle verzameling van veldgegevens te vinden op www.waarneming.nl.

De Regulieren is op meerdere gebieden belangrijk voor vogels. Een hoofdfunctie is het herbergen van broedvogels met zeer uiteenlopende eisen. Daarnaast is het gebied enkele jaren in het voorjaar belangrijk geweest voor weidevogels. Wanneer het beheer het toelaat blijven enkele percelen onder water staan en trekken een diversiteit aan vogels aan. Voornamelijk voor langeafstandstrekkingen als grutto kan een gebied als dit functioneel zijn. Voorafgaand aan de broedperiode is dit een gebied om te foerageren en in vorm te komen voor het aankomende broedseizoen. Het laatste voorjaar dat dit gebeurde was 2009. Een groep van 45 grutto's (in 2001 waren dit er 258!), tien bonte strandlopers en een aantal kleine plevieren heeft in het voorjaar op de natte graslanden gezeten.

In dit soort situaties is het aantal broedende weidevogels in dat seizoen ook vaak hoog. Dit komt doordat vogels blijven hangen. Doordat het gebied onder water heeft gestaan, is de vegetatie laag gebleven.

Kwartel

Bij kwartel is de aan- en afwezigheid soms wat lastiger te verklaren. Allereerst moet een gebied geschikt zijn. "Droge graslanden of akkers met lage gewassen en onkruiden", zo beschrijft SOVON het. Een soort die dus geen baat heeft bij een grasland dat lang nat blijft in het voorjaar.

De Regulieren heeft bijna ieder jaar wel kwartel als broedvogel. Dit gaat dan vaak om één territorium. Dit jaar waren dat er meer. Minimaal zes territoria zijn gevonden. In een eerdere versie van de Hak-al is dit uitgebreider beschreven. De reden van dit hoge aantal is op meerdere manieren te verklaren. Allereerst kan gezegd worden dat dit aansluit bij de landelijke trend van 2011, er is geschikt broedgebied aanwezig en de afwezigheid van geschikt broedgebied in de omgeving. Het moment dat kwartels massaal in Nederland aankwamen, viel vlak voor een periode met regen. Omliggende agrariërs hadden dan ook net alle graslanden gemaaid en binnengehaald. Natuurgebieden, zoals de Regulieren niet. De kwartel is te herkennen aan zijn geluid, een hard kwik-me-dit, kwik-me-dit was dit voorjaar door vrijwel de hele Regulieren te horen.

Nog een soort die leeft onder natuurliefhebbers is de wielewaal, zie elders in deze Hak-al het artikel van Hans Kunstman.

Meerdere soorten zouden een pagina binnen deze special verdienen. Er valt te denken aan de blauwborsten langs de Platte Weg, of de boomvalk; een roofvogel die een afname in aantal laat zien. Al jaren broedt een paartje in de Regulieren. In mei zijn ze volop jagend op insecten te zien boven

Kwartel, foto Otto Plantema

de percelen grasland. Het bosbeheer dat Het Geldersch Landschap toepast sluit aan bij de eisen voor een broedbiotoop. Enkele hoge populieren met daaromheen graslanden of waterpartijen.

Onregelmatige broedvogels zijn boompieper, roodborsttapuit, kwartelkoning, bruine kiekendief en nachtegaal. Laatstgenoemde heeft dit jaar een territorium in de Regulieren gehad.

En in de Regulieren bestaat altijd de mogelijkheid dat je een echte dwaalgast tegen het lijf loopt. Bijvoorbeeld grauwe klauwier of hop. Kortom: vogels kijken in de Regulieren is altijd te moeite waard! 🐦

Blauwborst. Foto Luc Hoogenstein, Saxifraga

Het goud in de Regulieren: De wielewaal (*Oriolus oriolus*)

Door Hans Kunstman

*De 'goudgele' luidt zijn Latijnse naam. Mooier eigenlijk dan de historische verklaring van zijn Nederlandse naam. Wielewaal lijkt een oude samenstelling, waarvan het eerste lid proto-Germaans *widu- 'bos' zou kunnen zijn. Het tweede lid brengt men wel in verband met Oudnederlands galan 'zingen', Een bos-zanger dus.*

Maar laten we de vogel eens verkennen aan de hand van het bekendste versje van Andries Hartsuiker dat in 1938 verscheen in de bundel "Bonte vlucht":

*Kom mee naar buiten allemaal, dan zoeken wij de wielewaal
En horen wij die muzikant, dan is zomer in 't land
Dudeljoho klinkt zijn lied, dudeljoho klinkt zijn lied
Dudeljoho en anders niet*

*Hij woont in een dicht eikenbos, getooid in gouden vederdos
Daar jodelt hij op zijn schalmei, tovert onze harten blij
Dudeljoho klinkt zijn lied, dudeljoho klinkt zijn lied
Dudeljoho en anders niet*

We moeten hem zoeken staat in de eerste regel. 't Is dus kennelijk niet een vogel die 'ons in de mond vliegt.' Inderdaad een broedpaar of 5000 zijn er maar in Nederland, met het zwaartepunt in het oostelijk deel en met duidelijke voorkeurconcentraties als bijvoorbeeld het stroomdal van de Maas.

Dichterbij huis is het Langbroekergebied favoriet, maar worden de hoge populieren in de Regulieren al 50 jaar geleden als vaste stek genoemd. Met het verdwijnen van steeds meer hoogstamboomgaarden, zijn die

Wielewaal, foto Dixi -Wikipedia

populieren misschien nog wel populairder geworden. Het dichte eikenbos van het lied kunnen we dan ook maar het beste begrijpen als loofbos.

Die hoge populieren, met struikige ondergroei en ook wat water in de buurt in een rustige omgeving maken de Regulieren heel geschikt. Zelfs aantrekkelijk wat betreft het kiezen van een geschikte nestplaats, een takvork hoog in de boom die van alle kanten uit het zicht blijft en het eten van zijn favoriete voedsel: rupsen. Hoog in die boomkruinen vertoeven de wielwalen het grootste deel van hun zomerverblijf. Je ziet ze dan ook zelden.

Het lied geeft gelukkig een belangrijke clou om hem te vinden: 'Dudeljoho' klinkt zijn lied.

En of dat nu precies aangeeft wat hij zingt of niet, het 'koperen' geluid is onmiskenbaar.

Het bewijs daarvoor leverde mijn vrouw Margreet op een van onze fietsvakanties in Frankrijk. Haar trefzeker vogelkennis beperkt zich tot de soorten die luid hun eigen naam roepen. De schaterlach van de groene specht en de vijfde symfonie van de geelgors moeten elke vakantie weer worden opgefrist.

Maar toen we voor het eerst in een beekdal het 'dudeljoho' hoorden, zei ze resoluut: Dat is een wielewaal. (Zij is wel van de generatie die het lied ook nog uit volle borst heeft gezongen.)

Dat de wielewaal slechts 'dudeljoho' voortbrengt, moet ik corrigeren. In zijn repertoire zit ook 'een grasmusachtig, babbelen gezang' en 'gaaiachtig gekrijs'.

Zoeken, betekent dus luisteren, maar dat moet je dan wel in de goede periode doen. De wielewaal komt pas laat terug van zijn winterverblijf in Centraal Afrika: in de laatste tien dagen van april, je kunt er bijna de kalender op gelijk zetten, wint of verliest hij het net van de gierzwaluw. In die periode kan ook al vaak de eerste zomerse dag worden opgetekend, dus met de 'zomer in het land' kunnen we instemmen.

Begin mei is dus een goed tijdstip om hem te gaan zoeken in de Regulieren. Ook afgelopen jaar heeft de wielewaal er gebroed, dus er is een kans om hem hier te horen, bijvoorbeeld in de hoek Zeedijk-Platteweg en langs de Zwarte Kade.

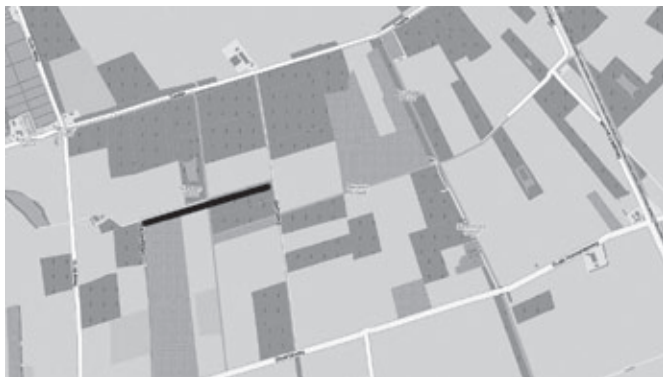
Om uw gouden score te vergroten, geef ik hier de favoriete plek in de het Culemborgse buitengebied aan, weliswaar even buiten de Regulieren.

Vanaf Culemborg rijdt u richting Zeedijk en daar rechtsaf. Na ongeveer 1500 m neemt u linksaf het eerste begaanbare, fietsbare pad de Regulieren in (de Driftsteef). Na ongeveer 500 meter kunt u rechtsaf over een bruggetje de Woerdsteeg in. Dit nog net fietsbare paadje noemen wij het 'Alenlaantje'. Dat klinkt zowel welluidend als deftig en past dus precies bij de zangers die u vanaf dit weggetje kunt horen: de nachtegaal en wielewaal. Op dit Alenlaantje passeert u na 250 meter via een hoog bruggetje een brede sloot, waarna zich al heel snel een comfortabel bankje aan de rechterkant aanbiedt. Stap af, ga lekker zitten en geniet van de beste vocalisten in de Betuwe. (Het Alenlaantje is de dikke zwarte streep.)

Ook elders is er een trefkans, zoals in het Beesdse veld, in het bos bij de put aan de Rietveldseweg en in de populierenbossen aan de Lange Aventureuseweg.

Een populierenopstand in de Regulieren waar je de wielewaal zou kunnen horen.

*De wielewaal werpt keer op keer
Gepolitoerde lasso's uit.*

*Zo glad, zo helder en zo luid
Hij fluit zoals een jongen fluit
En ik kijk op, daar gaat hij weer!
Het lijkt wel of ik nog zo pas
Een vangbaar meisje was.*

En hebben we hem dan eind april, begin mei door zijn melodieuze 'dudeljoho' betrappt op zijn aanwezigheid, dan verlangen we ook om hem te zien.

Jac. P. Thijsse geeft ons daarvoor in 1907 al een advies in het Verkade album 'Zomer':

"De beste manier, om hem te zien te krijgen, is zijn geluid na te bootsen. 't Is een aardige oefening, die de moeite wel loont, want als ge den juisten toon weet te treffen, dan antwoordt hij dadelijk en komt al dichter en dichter naar u toe, totdat ge den grooten vogel in zijn volle pracht te zien krijgt.... "

U boft echt als u een merelgrote vogel met veel (groen) geel en zwarte, donkere vleugels, in een spechtachtige, golvende vlucht van boomkruin naar boomkruin ziet vliegen.

Maar het horen alleen al maakt het de moeite waard om de oproep van het lied te volgen en naar buiten te gaan, te zoeken.

Het geluid maakt blij, vrolijk of levert andere gevoelens op die dichteres M. Vasalis (Amsterdam, 2002 - De Oude Kustlijn) mooi optekent:

Wielewaal. Tekening Magnus von Wright (1805 - 1868)

door Ellen Geleedst

Waar komt die naam vandaan

Mooiste waarneming in de Regulieren: De Hop

In deze Hak-al special over 'De Regulieren' kies ik natuurlijk ook een soort die verbonden is met dit gebied. Tijdens een gezellig avondje niet zo lang geleden bespraken we onze mooiste of bijzonderste waarneming in 'De Regulieren' ooit.

Zelf heb ik twee kanshebbers. Allereerst de wiewaal. Die heb ik er gezien in mijn jeugd. Ooit. Eens een keer. Als feitelijke waarneming kunnen anderen er niets mee. Maar op mijn netvlies staat hij gebrand: dat beest waarvan ik dacht dat het toch zeker wel een ontsnapte voliërevogel moest zijn. Zo bijna tropisch zwart met geel. Ongelooflijk!

De andere kanshebber is van veel recenter datum. Sinds 1995 ben ik na het kamp in La Brenne duidelijk veel inniger met de NVWC verweven geraakt. En ik heb prachtige herinneringen aan een waarneming niet veel jaren daarna in het donker van 'De Regulieren'. Het was op stille zaterdag, net voor ik naar de paasnachtdienst wilde gaan. Met Paul en Jouke door de modder een stukje het gebied in gebaggerd en daar hoorden we hem. Prachtig. Welke soort het was? Ik zou het werkelijk niet meer weten. Tja, daar hebben we dus werkelijk helemaal niets meer aan. Zat er niet een krooneend in die tijd? Maar ja, daar ga je toch niet naar luisteren in het donker. Vermoedelijk toch een porseleinhoen, maar echt, ik weet het niet meer. Alleen de waarneming op zo'n ongebruikelijk moment staat me nog helder voor de geest. Kortom: als herinnering zijn ze mooi, maar als waarneming voor anderen volkomen onbruikbaar.

Grote zilverreiger

Arjan Brenkman memoreerde een waarneming van

een grote zilverreiger. Dat moet een van de eerste in Nederland zijn geweest, terwijl deze nu toch een veel gebruikelijkere dwaalgast is. Naar die waarneming ben ik op zoek gegaan in een andere Hak-al-special; die van december 2002, helemaal gewijd aan de vogelwaarnemingen van het werkgebied (1975-juni 2002). Daarin staan vijf waarnemingen, waarvan maar een in 'De Regulieren': 30 september 1980. Ik zal niet exact onthullen hoe oud Arjan is, maar neem van mij aan dat hij deze onmogelijk zelf waargenomen kan hebben. In strikte zin hoort hij dus niet bij de persoonlijk mooiste waarnemingen van 'De Regulieren', maar het feit dat Arjan deze onmiddellijk wist te reproduceren zegt wel iets over het belang van deze waarneming.

Hop

Misschien goed om eens te kijken naar de mooiste waarneming van mijn echtgenoot, Paul van Veen. Voor hem was dat zonder meer de hop, begin jaren '80. Ik ga wederom niet onthullen hoe oud Paul is, maar we

Hop, foto Luc Hoogenstein, Saxifraga

kunnen gerust aannemen dat hij aan een waarneming begin jaren '80 serieuze herinneringen kan hebben. En in de al eerder genoemde Hak-al-special lees ik dan ook dat er twee gevallen bekend zijn uit de jaren '80 van de vorige eeuw. Eén in mei 1980 en één (ik citeer) in april/mei 1981. Daarna ben ik gaan speuren in de oude waarneemboekjes van Paul. Daarin is prachtig de ontwikkeling te zien van jeugdig beginnend vogelaar tot ervaren waarnemer. Van 1980 kon ik geen hopwaarneming terugvinden. Maar van '81 wel. Gewoon ergens midden in de lijst van die dag, in de officiële vogelvolgorde, tussen houtduif en boerenzwaluw staat: Hop. 1. Waar hij op andere bladzijden opvallende waarnemingen met rood onderstreept, valt de hop volkomen niet op. Drie keer gezien heeft hij hem in die periode, op 18, 24 en 25 april. Op die laatste twee dagen bezocht bij ook Mariënwaerd en staat er dan ook: Hop.1.(R). Eén hop in 'De Regulieren', bijna achteloos. En dat is toch dertig jaar later de mooiste waarneming geweest voor dat gebied.

Goed, de hop dus. Iedereen die hem wel eens gezien heeft zal het met me eens zijn: het is ook een schitterende vogel. Toen een collega van mij hoorde dat we in huize Van Veen-Geleedst naar vogels kijken, vroeg ze direct: "Heb je dan wel eens een hop gezien?" Ze had als kind een vogelboek thuis en was vooral gefascineerd door de hop. Bijna niet voor te stellen dat dit beest in het echt te zien zou zijn. Ik kan me dat goed voorstellen. Een hop zien is zeldzaam en verveelt nooit is ook mijn ervaring.

Een week of drie geleden heb ik er nog een gezien, net buiten het werkgebied, maar nog wel in de Betuwe. Nee, hij staat niet op waarnemingen.nl of zo. Want daarvoor tellen vogels in volièrres niet mee. En dit exemplaar zag ik in het uilenpark bij Beesd. Ik heb er met verbazing naar staan kijken. Is hij echt zo klein?? In mijn beleving, zo wegvliegend bij een mesthoop in

Griekenland of Frankrijk leek het heel wat. Wegvliegend valt de zwart-wit tekening ook sterk op en dat maakt hem forser dan hij in werkelijkheid is. Zijn kuif heeft dat effect ook. Maar feitelijk is het maar een klein iel vogeltje, wanneer je hem in alle rust kunt bekijken.

Onomatopoeie

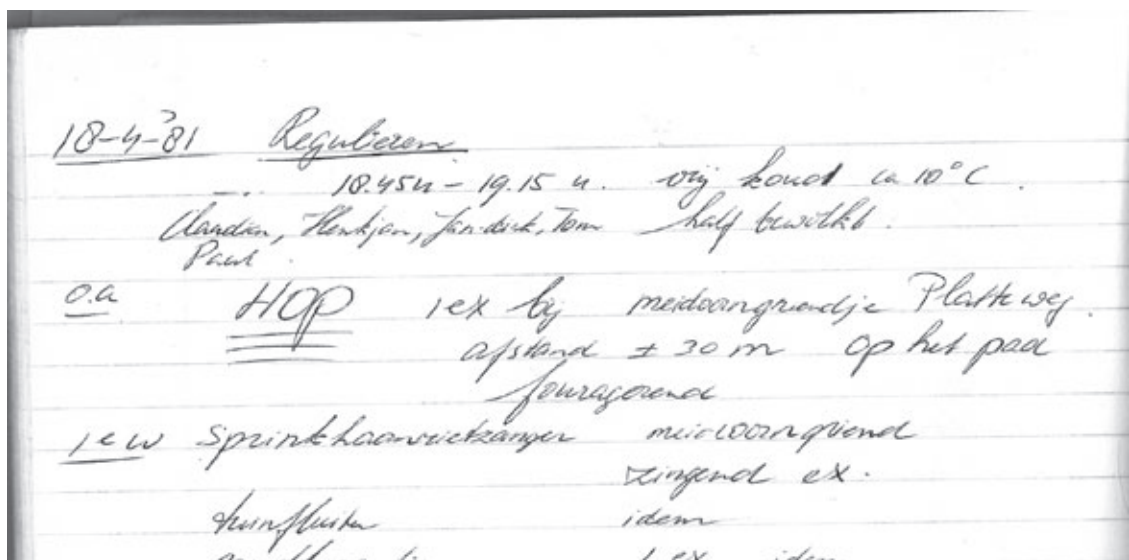
De naam hop is eenvoudig te verklaren als onomatopoeie. Dat wil zeggen, een naam die zijn oorsprong vindt in klanknabootsing (denk aan koekoek of tjiftjaf). En inderdaad, een hop roept niet helemaal "hop", maar in het "hoepoepoepoe" hoor je het toch wel een beetje terug.

Dat hopen ook wel eens van huppelen zou kunnen komen hoor je bijvoorbeeld terug in de Drentse en Duitse naam van het beest (respectievelijk 'weehop' en 'Wedehoppe'), wat letterlijk vertaald kan worden als 'boshuppelaar'.

Maar vrijwel alle andere streeknamen hebben te maken met het feit dat het nest van de hop buitengewoon stinkt. Nesten worden niet schoongemaakt en de jongen hebben dan ook nog eens de gewoonte om als een manier van zelfverdediging hun nest extra te bevuilen. Ook menen sommige onderzoekers dat het vrouwtje een sterk ruikend vocht afscheidt om indringers op een afstand te houden. Hoe het ook zij, het levert fraaie streeknamen op als 'schijthop', 'poeperd', 'stronthaan' en 'drekhaan'.

Wel leuk om zo'n bijzondere eigenschap terug te horen in de naam van het beest. En het is tenminste exact wat het is: een echte schijter in letterlijke zin. Maar 'hop' klinkt wel veel positiever, mooier, specialer. En dat past dan toch wel beter bij dit pareltje onder de vogels. Zo kan hij zomaar ruim dertig jaar na dato nog altijd in iemands geheugen gegrift staan als de mooiste waarneming in 'De Regulieren' ooit. 🐦

Onder: HOP!! ook teruggevonden in waarnemingenboekje van Berry Lucas: gezien samen met Paul van Veen, Henkjan en Jandirk Kievit, Tom Kompier en Claudien. Hier wél in grote letters.

Vissen in de Regulieren

door Co Sielhorst
foto's: Sportvisserij Nederland

Vissenkenner Co Sielhorst heeft vele uren doorgebracht langs wateren in en om Culemborg om vissen van allerlei soorten op het spoor te komen. Zo heeft hij ook een goede indruk gekregen van de vissen die rondzwemmen in de sloten van de Regulieren.

We beginnen met een wandeling. Startpunt is het bruggetje over de Zeedijk. Meteen valt het op dat de lichtval niet overal even intensief is. Langs de populierenlaan en het bos rechts van het pad valt al op dat het water weinig zonlicht krijgt. Waterplantengroei krijgt daardoor weinig kans. Er drijft wat kroos. Verder in de diepte is het relatief kaal.

Weinig planten betekent ook weinig voedsel, vooral voor vissen is hier weinig te beleven. Verderop leeft het al enorm op. Heikickers laten hun opmerkelijke ondergedompelde flesgeluidje horen. Met regelmaat spettert er een snoekje weg. Gestoord door de trillingen die onze lompe voetstappen veroorzaken, maken ze zich flitsend snel onzichtbaar.

Door houten barrières worden verschillende waterpeilen gehanteerd.

Vetje

Waar zonlicht door kan dringen, vallen al in het vroege voorjaar, zelfs in ijsvrije winters opvallende scholen kleine visjes op. Ze zijn erg actief terwijl andere vissen in een soort winterrust gaan. In ons werkgebied komt het vetje in hoge dichtheden voor.

Stekelbaars

Een ander klein visje dat ook goed overweg kan met weinig licht en dientengevolge ook met weinig zuurstof is het driedoornige stekelbaarsje. Het voedt zich met klein spul, watervlooien, muggenlarven, allemaal grut dat ook prima overweg kan met duistere hoeken. De tiendoornige stekelbaars lijkt veel op zijn neef. Alleen staan er wat meer stekels op zijn rug.

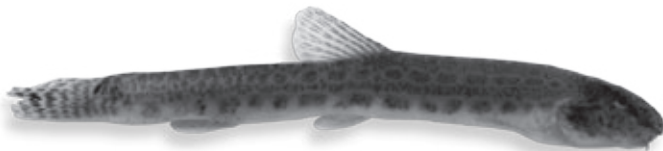
Een bijzonder fenomeen is dat, net als andere soorten zoals, zalm, zeeforel, houting, fint en héél

Vetje

Driedoornige stekelbaars

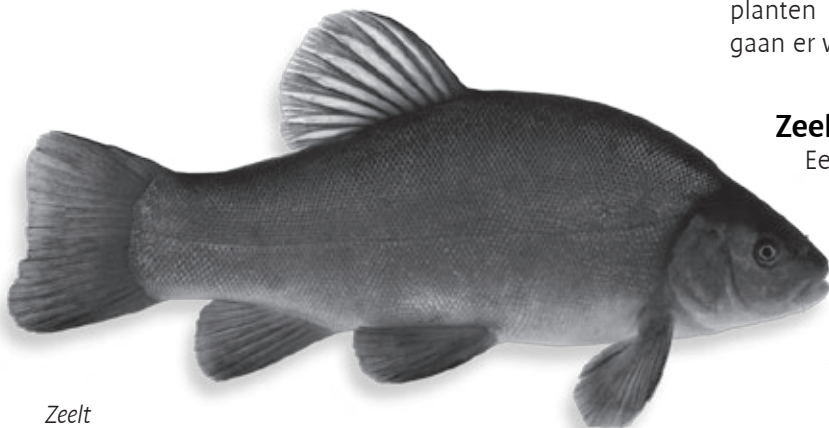
Kleine modderkruiper

Bittervoorn

Ruisvoorn

Zeelt

lang geleden zelfs de gigantische Atlantische steur, de stekelbaars de weg van zout naar zoet kan afleggen als de mogelijkheden er zijn. Leven in zout en voortplanten in zoet water.

Toch kan een stekelbaarsje als soort overleven in duistere slootjes als ze trek van zout naar zoet niet kunnen maken.

Kleine modderkruiper

Een nog onopvallendere soort van onze slootjes is de kleine modderkruiper. Deze kan zich in leven houden met detritus, bodemafval waar zich nog wat bacterieel leven in ophoudt.

Het is een mysterieus visje; weinig mensen weten dat het bestaat. In onze omgeving is het zeker geen zeldzaamheid.

Bittervoorn

Dan komen we bij een ronduit spectaculaire soort. Bittervoorn. Dit visje leeft in symbiose met de zwanenmossel. Mannetjes kleden zich in de paaitijd in een schitterend paaikleed. Prachtige kleuren, uitdagend gedrag. Vrouwjes laten een steeds spectaculairdere legbuis zien. Soms langer dan ze zelf zijn. In de voortplanting van dit visje speelt de zwanenmossel een belangrijke rol. Vrouwjes leggen met de legbuis eitjes in de mantelholte van de zwanenmossel. Mannetjes lozen hun homvocht boven de mossel. Dan vindt de bevruchting van de eitjes plaats buiten het vissenslijf. De mossel zorgt voor de bevruchte eitjes. Een aantal eitjes wordt bevrucht. De larven, zoals visjes in het beginstadium worden genoemd worden door de mossel beschermd tot een behoorlijk overlevingsformaat. De mossel profiteert hier ook weer van. Ze stuurt haar eigen larven met de uitzwermende bittervoortjes mee. De mossellarven liften mee zonder de bittervoortjes schade te berokkenen. Ze voeden zich korte tijd met de slijmlaag van de visjes daarna vallen ze van het visje af om zich tot volwassen mossel te ontwikkelen.

Ruisvoorn

Een vis van veel licht is de ruisvoorn. Zonnen is de favoriete bezigheid van de ruisvoorn. Onderweg wat waterplanten knabbelen. Ook inwaaivoedsel, zoals insecten gaan er wel in.

Zeelt

Een lichtschuwe vis is de zeelt. Een plantenrijke omgeving is gegarandeerd een milieu voor zeelt. Geen planten geen zeelt. Een zeelt wroet zich door de modder om aan voedsel te komen. Vaak ontstaan er flinke schuimbanen aan de oppervlakte waar zeelten de bodem omwoelen.

Karper

Tokkie, een beetje een lomperd. Hij begint ieder voorjaar na de winterrust weer met het opvreten van snoekkuit, dit is kaviaarfeest voor karpers. Alleen maar feest voor karpers? Kleine karpertjes staan even later weer hoog op de spijskaart van opgroeiende snoekjes die de slachting overleefd hebben. Komt er toch weer evenwicht. Hoeven we ons helemaal niet mee te bemoeien.

Karper

Baars

Vis met een wonderlijk aanpassingsvermogen. Van polderslootjes tot wateren zoals het IJsselmeer. Er heeft zich zelfs een vorm van beroepsvisserij op gestort. De baars is op het IJsselmeer inmiddels bijna uitgestorven. In ons Regulieregebied komt de baars veelvuldig voor. De voedselsituatie is hier niet optimaal. Ik heb de indruk dat baars baars moet kunnen eten om tot volledige wasdom te komen. Op groot water kan een baars zomaar een kilo zwaar worden. Een lengte van een halve meter is niet bijzonder. In de regulieren is een baars van vijftien centimeter al een forse baars.

Baars

Snoek

De toppredator van de Regulieren. Ook hier is de voedselsituatie van groot belang. Een snoek is een roofvis. Alles wat beweegt en te behappen is wordt gegeten. Kikkers, padden, salamanders, andere vissen, soortgenoten. Kannibalisme wordt dat genoemd. Een zware uitspraak.

Een snoek kan in optimale omstandigheden tot een lengte van anderhalve meter bereiken. In de Regulieren gaat dat niet lukken. Het houdt hier op bij een halve meter.

Snoek

Aal, paling

Uitstervende vissoort. Hij komt wel degelijk voor in de Regulieren. Mijn eerste waarneming was een dode aal. Polsdik is een aanduiding die onder vissers soms gebezigd wordt. Deze vis haalde deze kwalificatie ruimschoots. We hebben het dan over een paling van om en nabij een meter lang.

Aal - paling

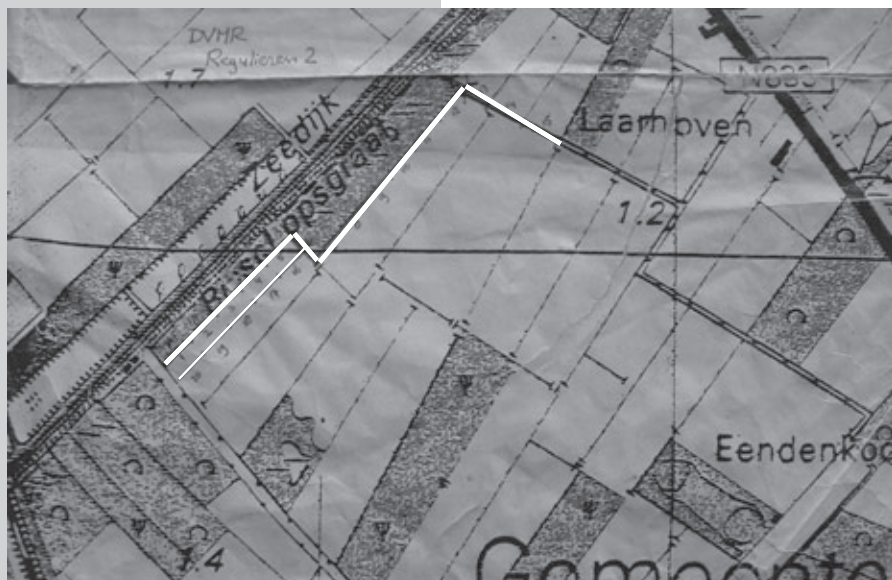
Een aal plant zich voort in de Sargassozee, een diepe trog in de Pacifische oceaan, achtduizend kilometer verderop. Daar wordt gepaaid, larven komen op de stromingen onze kant op. Voor onze kust krijgt de jonge aal de vorm die wij kennen. Ze zijn dan nog doorzichtig. Heten dan ook glasaal. Door onze robuuste zeeweringen komt er bijna geen glasaal meer ons land binnen. Samen met visserij-inspanning gaat deze boeiende vis steeds verder naar het randje van de afgrond. Duurzame visserij in de supermarkten? Hou toch op. 🐟

Libellen in de Regulieren

door Karin Verspui

De Regulieren is een waterrijk gebied vol sloten met verschillende breedtes en met verschillende planten die in en bij het water groeien. Voor libellen biedt dit gebied allerlei mogelijkheden. Sommige soorten zijn niet zo kieskeurig. Een lantaarntje bijvoorbeeld is al snel tevreden met een sloot. Maar andere soorten stellen specifieke eisen aan de omgeving waarin ze voorkomen.

Routekaart monitoring

Bloedrode heidelibel

De libel begint zijn leven als een ei. Dit wordt door een vrouwtjeslibel meestal in het water of op water- en oeverplanten gelegd. De eieren bevinden zich voornamelijk in het watermilieu. De kenmerken van het water zijn voor hen van belang zoals de diepte van het water, de bodem, de stroming e, die ook in het water leeft, is bepalend voor de plek waar een libellensoort kan voorkomen. Water- en oeverplanten zijn van belang voor larven als bescherming en om uiteindelijk in het laatste larvestadium uit het water te kunnen kruipen. Dan kruipt de libel uit het huidje van de larve (uitsluipen) en leeft als volwassen libel verder. Volwassen libellen gebruiken plekken met oeverplanten om te jagen of te rusten. Leefgebied op het land is voor de volwassen libellen eveneens van belang. De

libellen zoeken er beschutting en jagen er op hun voedsel. Kortom zowel water, oever als land zijn van belang voor het voorkomen van libellen.

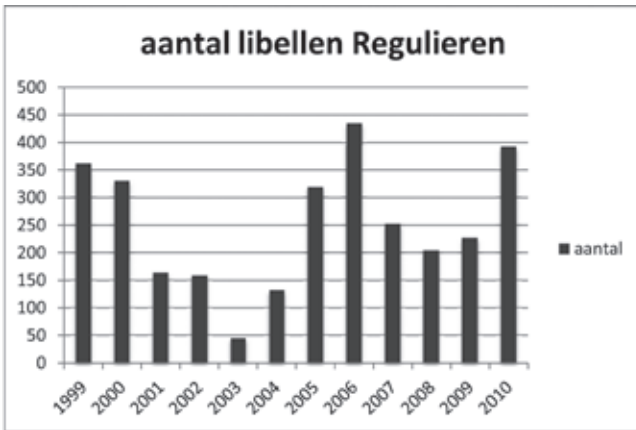
Waargenomen libellen

In de Regulieren zijn verschillende soorten libellen waargenomen. De mensen van de NVWC doen het merendeel van de waarnemingen. Andere mensen geven door aan de NVWC of aan landelijke organisaties zoals de Vlinderstichting of waarneming.nl. wat ze in het gebied hebben gezien. De libellengegevens uit de periode 1995 tot 2007 zijn voor de Regulieren en andere gebieden tussen de Lek en de Linge samengevat in een boekje van de NVWC (Verspui et. al. 2008).

Monitoringsroute: libellen door de jaren heen

Er zijn ook gegevens over de libellen van de Regulieren door de jaren heen omdat er sinds 1999 een vaste monitoringroute geteld wordt door Kars Veling en Annette van Berkel. De route van 300 meter lang loopt langs een sloot die in de jaren negentig is gegraven. De route wordt elke twee weken in het vliegseizoen bij goed libellenweer gelopen en de soorten en aantallen libellen worden geteld. Omdat de route altijd op dezelfde manier wordt geteld, kunnen de resultaten met elkaar vergeleken worden.

In de Hak-al werd beschreven welke libellen in de Regulieren waren waargenomen en in welke aantallen voor de periode van 1999

tot 2005 (Berkel & Veling 2005). Er werd aangegeven dat de verandering in waterkwaliteit in deze periode samenhangt met de veranderende libellenaantallen. In de route was er een achteruitgang in de kwaliteit van het water te zien onder andere aan de toename van het kroos dat het water bedekte. Vanaf 2002 zijn er maatregelen genomen om de waterkwaliteit in de Regulieren te verbeteren. Ten eerste werden de sloten gebaggerd en uitgediept en ten tweede werd in droge periodes kwelwater van goede waterkwaliteit toegelaten in plaats van water van mindere kwaliteit.

Er zijn in de periode 1999 tot 2010 in totaal 20 soorten geteld. In de periode van 1999 tot 2003 werden er drie jaren minder dan 10 soorten in een jaar geteld. Vanaf 2004 werden er altijd 12 of meer soorten geteld. Het totaal aantal libellen dat is geteld op de route vertoont een duidelijke dip in deze periode. Vanaf 1999 is er een afname te zien en in 2003 is het dieptepunt bereikt met 45 getelde libellen. Na 2003 is er een stijgende lijn te zien en inmiddels zijn er in 2010 weer 393 libellen geteld.

Algemene soorten door de jaren heen

Een voorbeeld van een algemene soort die op veel plekken gevonden wordt, is de variabele waterjuffer. In 1999, 2000 en 2001 is het de meest voorkomende libel op de route. Het hoogste aantal (295) werd geteld in 1999. Er was sprake van een afname in de volgende jaren maar vanaf 2005 is er weer een stijgende lijn en zitten we rond de 100 juffers of hoger. In 2010 zijn er zelfs 262 variabele waterjuffers geteld. De landelijke trend is stabiel voor de periode 1999-2010. Nog een voorbeeld is de grote roodoogjuffer. Voor 2002 werden er enkele grote roodoogjuffers per jaar gezien maar vanaf 2004 is er sprake van tientallen van deze soort. In 2010 zijn er 68 geteld. Ook voor deze soort is de landelijke trend stabiel voor de periode 1999-2010.

Nieuwkomers

Er zijn sinds de maatregelen in 2002 ook een aantal soorten op de route in de Regulieren bijgekomen. De oorzaak kan de verbeterde waterkwaliteit zijn maar een aantal soorten is ook bezig aan een opmars in Nederland. De toename van warme zomers is een van de verklaringen voor de toename van die libellesoorten in Nederland. De soorten die zijn verschenen zijn: de

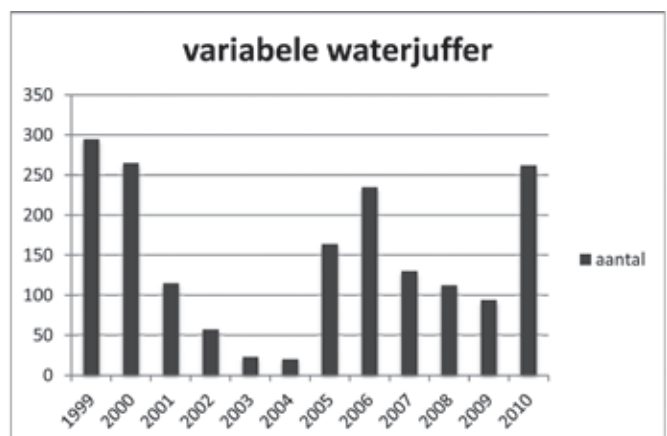

Larve van Lantaarntje (foto Wim Rubers)

azuurwaterjuffer, de kleine roodoogjuffer, de platbuik, de smaragdlibel, de viervlek, de vroege glazenmaker en de vuurjuffer.

Interessant is het verschijnen van de vroege glazenmaker. Deze soort is voor het eerst in de omgeving gezien in 1999 bij Everdingen, ongeveer 7 km van de Regulieren. In 2001 werd een heel jong dier in de Zump gevonden op zo'n 3 km van de Regulieren. In 2007 werd voor het eerst een vroege glazenmaker in de Regulieren gezien en daarna werd de soort elk jaar in de route geteld. De sloten vol krabbenscheer die te

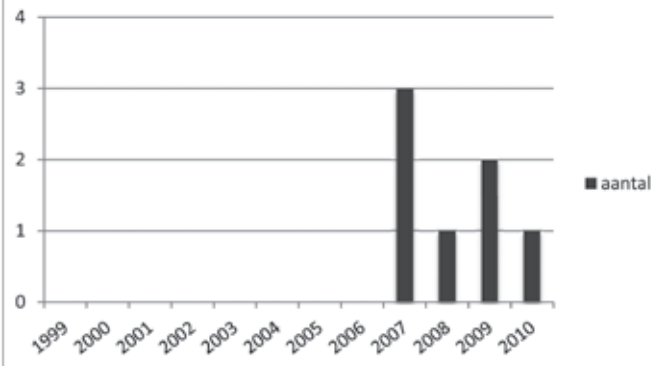
Variabele waterjuffer (foto Paul van Veen)

Vroege glazenmaker,
foto Kars Veling

vroege glazenmaker

vinden zijn in de Regulieren zijn een geschikt leefgebied voor deze libellensoort. De landelijke trend voor deze soort geeft ook een sterke toename van de vroege glazenmaker aan voor de periode 1999-2010.

De sloten met krabbenscheer lijken ook geschikt voor de groene glazenmaker, die alleen op deze plant eitjes legt. Deze groengekleurde glazenmaker is een Europees beschermde soort die in de provincies Utrecht en Zuid Holland voorkomt, op ongeveer 30 km afstand van de Regulieren. Voor een goede vlieger is dit een te overbruggen afstand. Omdat we hem verwachten, wordt er sinds een aantal jaren een groene glazenmakeroute gelopen langs een krabbenscheersloot. Zoeken naar larvenhuidjes op de krabbenscheerplanten heeft tot nu toe alleen huidjes van de bruine glazenmaker opgeleverd. Toch was er een verrassing afgelopen jaar. Twee dagen is er een mannetje van de groene glazenmaker in het gebied gezien door een aantal mensen (Haterd 2011). Het lijkt een zwerver, maar waar er één is kunnen er meer komen.

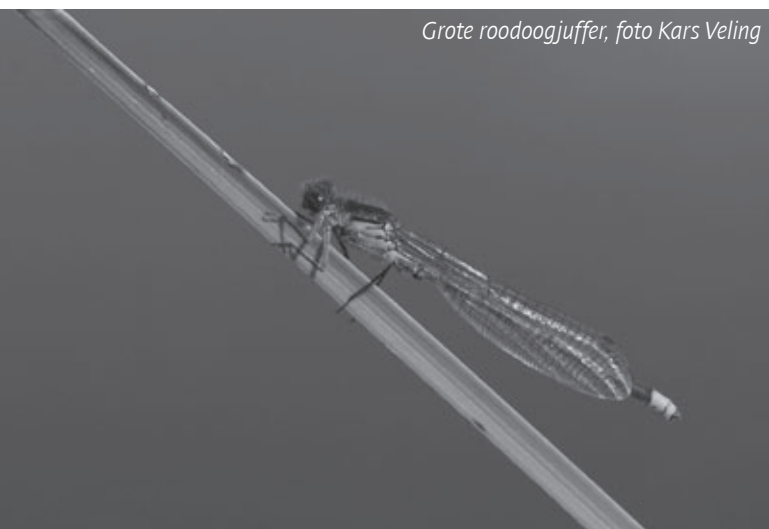
Zwervers of populaties

De libel die je ziet in de Regulieren kan echt in het gebied leven en er een populatie hebben of het kan een zwerver zijn. In dit laatste geval zie je een libel die even langs vliegt.

Een van de belangrijkste soorten in het gebied is de glassnijder. Deze voorjaarslibellensoort vliegt in mei en juni. Het is een belangrijke soort omdat deze soort beschermd is en het behoud van Nederlandse populaties van belang is voor het voortbestaan van de glassnijder in Europa. De soort wordt niet elk jaar in de route geteld maar wordt elk jaar in de Regulieren gezien.

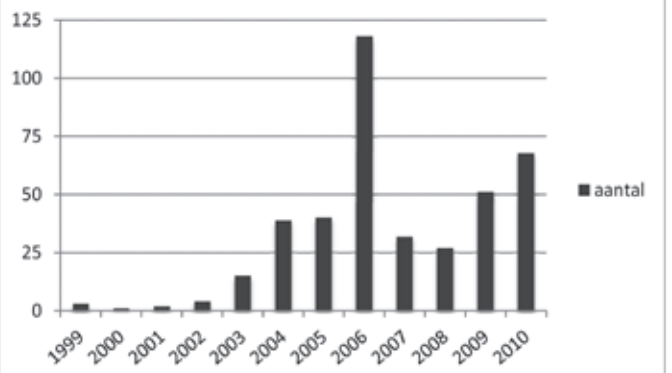
Een ander voorbeeld van een soort met een populatie is de bruine winterjuffer. Hij is in de Regulieren in zijn winterbiotoop gevonden. Deze bijzondere libel overleeft de winter niet door als ei of als larve onder water te zijn maar is 's winters verstopt als libel in struikgewas en vegetatie. Vanaf maart /april zijn deze overwintersaars weer actief in de buurt van water.

De platbuik wordt altijd in lage aantallen gezien max. 3 per jaar maar vaak maar 1 of 0. Van deze soort is niet

Grote roodoogjuffer, foto Kars Veling

grote roodoogjuffer

Libellensloot in de Regulieren

duidelijk of hij wel echt woont in het gebied de Regulieren. Misschien is het wel een zwerver.

In de Regulieren zijn veel glazenmakers te vinden. De bruine glazenmaker en de paardenbijter zijn de algemeenste. De blauwe glazenmaker komt ook voor in stedelijk gebied. Ook de heidelibellen, een middenmaatje qua grootte en roodachtig van kleur worden in grote aantallen in het gebied gezien. Er zijn bruine, bruinrode en bloedrode heidelibellen waargenomen.

Ga het zien

Veel van de genoemde libellen zijn te zien als je een wandeling maakt door het gebied. Het moet goed libellenweer zijn met een zonnetje, weinig wind en een aangename temperatuur. Je moet erheen in het vliegseizoen van de libellen zo ongeveer vanaf mei tot en met september. Vroeg in het jaar, in mei, kan je een viervlek, een vroege glazenmaker of een vuurjuffer tegenkomen. Later in het jaar zijn de glazenmakers te vinden. Misschien vliegt er zomaar volgend jaar weer een groene glazenmaker je voorbij. Later in het jaar zijn er ook de opvallend rode heidelibellen. Met een verrekijker, geduld en goede veldgids kun je voor de meesten een naam vinden. En anders moet je maar genieten van hun mooie kleuren en hun capriolen in de lucht. 🐞

Met dank aan de fotografen: Co Sielhorst, Kars Veling, Paul van Veen en Wim Rubers

Literatuur

Berkel, Annette van & Kars Veling. 2005. Beter water, meer libellen in de Regulieren. Hak-al 31 (6): 10 - 12.

Verspui, Karin, Annette van Berkel, Rob van de Haterd, Margreet de Nie & Kars Veling. 2008. Libellen tussen Lek en Linge. NVWC, Culemborg.

Haterd, Rob van de, 2011. Groene glazenmaker in de Regulieren. Hak-al okt. 2011 (3): 20-21

Glassnijder, foto Co Sielhorst

De Green Rangers

Tekst en foto's
Winy Verdouw

Voedsel om de vogels de winter door te helpen

*Het is 19 november en het heeft al een beetje gevoren.
Dit is een mooie gelegenheid om een ochtend te besteden aan het
knutselen van vetbollen. Dennenappels te vullen met zaadjes en vet
en lange pindaslingers te rijgen.
Van melkpakken knutselden de kinderen
leuke voederhuisjes.
Nu vogeltjes, smullen maar!*

Blote billetjes- (en andere) zwammen in de Plantage

Hallo allemaal!

Zaterdag 29 oktober zijn de we met twee paddenstoelenkenners naar de Plantage geweest. Die paddenstoelenkenners heten: Wim en Carla Rubers.

Eerst verzamelden we bij de Ketelvink. Daar hebben ze allemaal dingen verteld over de sporen, de draden en giftige soorten en zo.

Toen zijn we naar de Plantage gefietst.

Daar hebben we paddenstoelen gezocht en bekeken.

We hebben maar liefst 25 verschillende soorten gevonden.

De gele bundelzwam hebben we het meest gezien.

Deze soorten hebben we nog meer gevonden:

Lakzwam, tonderzwam, grijze gaatjeszwam, witsteel franjehoed, beuken melkzwam, fopzwam, spaander franjehoed, gewoon zwavelkopje, satijnzwam, geweizwam, blote billetjeszwam, meniezwam, zwavelzwam, helmmycena, platte tonderzwam, bleekgele bundelzwam, kale inktzwam, rode zwavelkop, radijs vaalhoed, bundel franjehoed, paarse korstzwam, schijn ridderzwam, schubbige boschampignon, toevige labyrintzwam en de dikrand tonderzwam.

Het was een topochtend.

Ik had ook niet verwacht dat er zoveel soorten paddenstoelen in de Plantage waren.

We hebben weer heel veel geleerd.

Groetjes Thessa Temminck (een lid van de jeugdgroep van de NVWC)

Op spinnenjacht!

Op een zeldzaam warme dag op 1 oktober reden we achter Annette aan op weg naar de Ronde Haven. Meteen vielen de vele hangmatwebben op die op alle struiken lagen, bedekt nog met dauw.

Als je door je knieën ging en eens goed naar zo'n hangmatje keek, zag je dat boven dat web allemaal zogenaamde struikeldraden hingen. En jawel als je als insect over dat leuke hangmatje wilde lopen bleef je al gauw achter een verraderlijke draad hangen en was je een makkelijke prooi voor de spin.

We gingen op zoek naar kruisspinnen. Dat was nog niet zo makkelijk, maar Annette vond er al gauw een en later vonden we er meer. De spin werd in een potje gedaan en we gingen ze goed bekijken. En we moesten heel goed onthouden waar het web hing, zodat de spin

weer in zijn eigen web kon worden teruggezet. Het waren allemaal dikke vrouwtjes. De mannetjes zijn veel kleiner en hebben een soort bokshandschoentjes op de sprietjes naast de mond. Maar die hebben we niet gezien.

Het grote web van de kruisspin hangt verticaal en is vol kleverige draden. Daar blijven insecten in hangen als ze er per ongeluk in vliegen. Een aantal sterke draden, die niet kleven geven de trilling door, als er een prooi in het web zit. De spin die bij die draad zit, rent meteen naar de arme vlieg en kan hem met zijn giftige speeksel veranderen

in een lekker papje. Maar ook kan hij kiezen de prooi in te spinnen als voorraad. Annette demonstreerde dit door een dikke bromvlieg in het web te stoppen. De spin was vliegensvlug bij de prooi. Alle spinnen werden weer naar hun eigen web teruggebracht.

Er waren ook spinnen zonder web. Dat zijn de wolfsspinnen. Zij maken jacht op hun prooi.

We zagen nog twee mannetjes herfstspinnen en een kogelspin met geel bloed.

Wat een mooie beestjes zijn die spinnen toch!

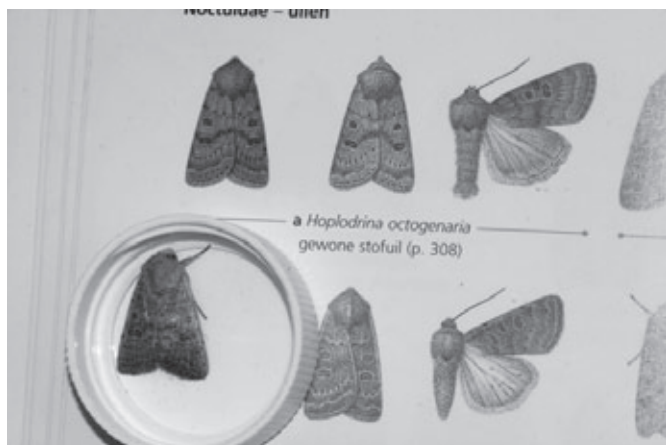
Nachtvinders op de Landzichtweg

Welke nachtvinders kwamen uit de nachtvinderderval?

Op 15 mei 2011 waren we met de kinderen bij Margreet de Nie.

Op 14 mei hadden Annette en Margreet vallen gezet om nachtvinders te lokken en te vangen. De volgende ochtend is de vangst bekeken en hebben de kinderen de vlinders op naam gebracht. Wat zijn er veel soorten nachtvinders!

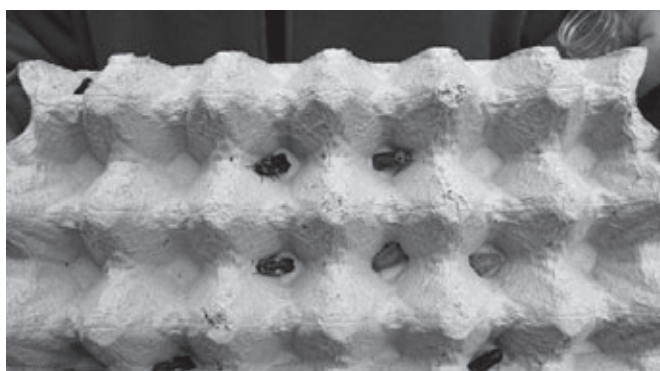
De kinderen vonden het erg interessant en leuk om de vlinders in het boek op te zoeken. Lang geen gemakkelijk werkje! 🐛

Wat een leuke namen hebben deze vlinders!

schermbloemdwerpspanner	134f*	1
donker klaverblaadje	138g	1
peper-en-zoutvlinder	143b	1
bruine grijsbandspanner	148b	1
witte tijger	216b	1
gewone velduil	311g	5
gewone worteluil	312b	12
putauil	312f	1
houtspaander	312i	1
haarbos	312m	3
zwarte c-uil	315c	8
witstipgrasuil	319d	2
gelobd halmuiltje	328l	6
gewone stofuil	332a	1
egale stofuil	332b	4
morpheusstofuil	332h	1
huisuil	332k	2
kleine groenuil	333q	1
Bonte brandnetelmot		1
totaal aantal soorten		19
totaal aantal vlinders		53

* Soortnummer in het beste determinatieboek voor nachtvinders: Het boek 'Nachtvinders. Veldgids met alle in Nederland en België voorkomende soorten' van Waring & Townsend uit 2006.

2011 Aflevering 2, periode april/augustus

VAN DE Leesplank

door Leo van der Kooij

‘t Altenatuurtje

In dit nummer het verslag van het weidevogeljaar 2011 onder de titel “Een moeilijk jaar voor weidevogels.” Het aantal boeren dat zich aansluit bij beschermende maatregelen en het aantal vrijwillige nest-beschermers neemt nog ieder jaar toe en het lijkt erop dat er succes behaald gaat worden. (bladzijde 14/18).

Argus

In Argus wordt uiteraard fel van leer getrokken tegen de voorstellen voor een nieuwe faunawet. Deze wet zal als hij wordt geformuleerd zoals die wordt voorgesteld alles te niet doen wat de afgelopen jaren voor de bescherming van de wilde fauna van ons land is bereikt.

Daarnaast staat er een lezenswaardig artikel over de Oostvaardersplassen onder de titel: “De toekomst van de natuurbescherming”. De auteur vraagt zich af of de ontwikkeling van de Oostvaardersplassen tot een zichzelf in stand houdend ecosysteem wel voldoende tijd gegund wordt. Met waardering citeer ik de woorden waarmee hij zijn artikel besluit: “We zien in de afgelopen maanden dat de natuurbescherming in Nederland steeds meer wordt getroffen door de kortzichtige populistische politiek van het huidige gedoogkabinet. Het zou jammer zijn wanneer daardoor ook de toekomst van de Oostvaardersplassen op het spel wordt gezet”(bladzijde 6-9). Sla bij het doornemen van dit blad de nieuwsrubriek “De buit van de vos “niet over.

Uit de vele berichten springen de gevallen van opzettelijke vernieling en vergiftiging van roofvogels en hun nesten op. Er zijn kennelijk nog

overall roofvogelhaters te vinden, die niets begrepen hebben van de functie van een goede roofvogelstand voor het gezond houden van populaties (bladzijde 20-23).

Brachytron

Het prachtig uitgevoerde tijdschrift Brachytron is niet alleen een lust voor het oog, maar bevat bovendien een keur aan zeer interessante artikelen. Het nummer opent meteen artikel over de ontwikkeling van de libellenfauna van Flevoland. De titel geeft al aan dat het daarmee de goede kant opgaat, namelijk “Van zilte polder tot libellenparel”. Het artikel is rijkelijk voorzien van tabellen, foto’s en een kaartje.

Na 1970 nam het aantal waargenomen soorten toe van 25 tot 45. Ook de aantallen namen spectaculair toe. Het rijkste gebied is het Kuinderbos in de Noordoostpolder met 43 waargenomen soorten in 2010. Soorten als glassnijder, smaragdlibel en noordse winterjuffer hebben het er naar hun zin. De gevlekte witsnuitlibel heeft er vaste voet aan de grond gekregen (bladzijde 3-13).

Verder lezen we een artikel over de sierlijke witsnuitlibel waarvan op 11 mei 2011 vier mannetjes en een ei-afzettend vrouwtje in de Weerribben zijn aangetroffen. Dit is een bevestiging dat zich in het gebied een populatie van deze in Noordwest-Europa zeldzame soort bevindt. Genieten is het ook hier van de prachtige foto’s die het artikel illustreren.

Mooie foto’s waarvan je letterlijk en figuurlijk kippenvel kan krijgen staan ook in het artikel over “Favoriete overwinteringplaatsen van bruine winterjuffers” (bladzijde 28-39).

In het overzicht van zeldzame libellen in Nederland in 2002-2005 worden van 21 soorten van de 29 in de groep zeldzame soorten de waarnemingen besproken (bladzijde 40-47).

Een geheel nieuwe soort voor Nederland is de gaffelwaterjuffer in 2003 bij Tegelen waargenomen.

In de mededelingen lezen we dat libellen niet altijd vriendelijk voor elkaar zijn en dat soorten ook vreemd kunnen gaan.

De Dompfoorn

Hierin wordt op bladzijde 21 het verschijnen van een dvd over de Zouweboezem aangekondigd. De film toont het gebied in de 4 jaargetijden en brengt de flora en fauna in beeld. In het tweede deel van de dvd komen 30 karakteristieke vogelsoorten in beeld. Voor iedereen die aan onze jaarlijkse excursie naar dit gebied deelneemt, is het een verdieping en een feest van herkenning. Voor diegenen die er nog nooit geweest zijn een aansporing om een keer erheen te gaan in of buiten NVWC-verband. (bladzijde 21). In de rubriek “Waarnemingen” weer veel waarnemingen uit De Everdingerwaarden. Als je daar zoals op 28 juli een groep van 50 lepelaars ziet foerageren, ga je wel uit je dak!

De Knipselkrant

In de Knipselkrant passeren herten, zwijnen, vossen, ganzen en roofvogels de revue. In de landelijke en regionale pers slaan de voor- en tegenstanders van deze dieren elkaar vaak met allerlei argumenten om de oren. Zo gaat het over overlast van herten en zwijnen in het verkeer, roofvogels die er de oorzaak van zouden zijn dat de weidevogelstand achteruit gaat, ganzen die weilanden kaal vreten. Het lijkt wel of in ons overvolle Nederland steeds minder plaats voor dieren is. En dan is er ook nog ene staatssecretaris Bleker, die met zijn afbraakprogramma de natuur nog verder naar de afgrond duwt. “Bleker gooit de Nederlandse

natuur bij de burens over de heg", aldus voorvechter van de natuur Jaap Dirkmaat. Hoe hij een dam tegen alle onheil wil opwerpen, lezen we op de laatste bladzijde.

De Kruisbek

Nummer 4 opent met een verslag van de midwinter roofvogeltelling 2011 in de provincie Utrecht. Deze telling wordt daar anders georganiseerd dan bij onze vereniging. Men doet het volgens het PTT-systeem. Dit komt erop neer dat per telgebied steeds vanaf bepaalde punten het aantal roofvogels genoteerd wordt. Enkele tellingen worden volgens het LTT-systeem uitgevoerd. Hierbij legt de teller een route af tussen twee punten en hij noteert wat hij onderweg waarneemt. Zoals te verwachten was de buizerd de talrijkste soort met 545 van de in totaal 631 roofvogels. Zie verder bladzijde 1-9. Jan Sidler is mijn collega bij de Utrechtse Vogelwacht met zijn rubriek "Voor u gelezen". Deze keer citeert hij ondermeer uit de Hak-al (bladzijde 21).

De Levende Natuur

De Levende Natuur nummer 5 opent met een hartstochtelijk protest tegen het natuurbeleid van Henk Bleker. De natuurbeschermingsorganisaties hebben alle reden om zelfbewust en met gezag een front te maken tegen het onwaardige handelen van de zittende machthebbers. Frank Saris, oud-directeur SOVON, en Dr. C.F. van Beusekom, oud-directeur van Staatsbosbeheer, analyseren de ontstane malaise en geven vier punten aan, waarop een strategie ter bestrijding van het huidige natuurbeleid gebaseerd moet zijn. Ik wil iedereen aanraden deze drie bladzijden te lezen (bladzijde 170-172).

Verder lezen we over konijnen en jeneverbes- in hoeverre zijn konijnen van invloed op het tot ontwikkeling komen van jonge jeneverbesstruikjes en over de broedvogelstand in de hoogwater-

zone van De Wieden in 1989-2010; 21 soorten moerasvogels werden in hun ontwikkeling gevolgd (bladzijde 178-184).

Twee artikelen gaan over begrazing. Het eerste gaat over het onverwacht ontstaan van een parkachtig landschap in de Nieuwlanden, een onderdeel van het stroomdal Drentse Aa (bladzijde 185-190) en het andere over de invloed van begrazing op de vegetatie van de kwelder van Schiermonnikoog (bladzijde 196-198). Een artikel over het natuurbeleid in Vlaanderen completeert het voorliggende nummer.

Mooi Gelderland

In deze uitgave lezen we hoe op het landgoed Hijink bij Winterswijk vogelvriendelijke akkers bevorderen dat verdwenen akkervogels zoals geelgors en patrijs weer terugkomen. Ook de kerkuil profiteert van de muizen die ook op die akkers afkomen. (bladzijde 12-13).

In het natuurgebied Wisselse Veen is een paddenstoel ontdekt die nog maar een keer eerder in Nederland is aangetroffen. Het gaat om de behaarde mestfranjehoed en hij groeide op een zwijnenkeutel (bladzijde 20).

Nieuwe Wildernis

Deze is weer met een thema-nummer uitgekomen. Deze keer is het onderwerp Exoten. Het gaat o.a. over flamingo's, rivierkreeften (al zeven nieuwe soorten en de eigen soort, de Europese rivierkreeft, bijna verdwenen), tijgermuggen en sluipwespen. Inmiddels zijn Nijlganzen en halsbandparkieten niet meer uit ons land weg te denken. Deze en enkele andere exotische nieuwkomers bespreekt Paula Huigen op bladzijde 16-20.

Ravon

In nummer 41 onder andere het akelige lot dat padden treft als zij een paddenbromvlieg op bezoek krijgen. De vliegen leggen eitjes op

de volwassen padden en de maden die daaruit kruipen vreten de pad van binnenuit op. Bij het artikel staan foto's van dader en slachtoffer (bladzijde 64-70).

In de gemeente Ede zijn vanaf 1990 25 amfibieënpoelen aangelegd. In 2006 en 2009 is onderzocht wat deze poelen aan natuurwaarde hebben opgeleverd. In het verslag hierover lezen we dat poelen snel door algemeen voorkomende amfibieën worden bezet. In totaal zijn er vijf soorten aange troffen. De bastaardkikker was het meest verbreid en slechts een pool bleef onbezet. Uit de resultaten bleek wel dat het van belang is dat poelen met waterplanten, zonder vis in de buurt van een geschikte landhabitat zijn gelegen. Een goed beheer van de aangelegde poelen is dus zeer belangrijk. Alle poel-eigenaren zijn van de resultaten op de hoogte gebracht en hebben aanwijzingen voor het beheer van hun pool ontvangen (bladzijde 71-77).

Op bladzijde 84 staat een oproep om gevallen van opvallende sterfte onder amfibieën te melden op de website www.dwhc.nl.

Beheerders van vissen kunnen hun voordeel doen met een mobiele vispassage bij kleine stuwen. Deze Meyberg-vispassage is onlangs getest bij het waterschap Aa&Maas. Mogelijkheden en resultaten worden besproken in het artikel op bladzijde 58-63.

SOVON-nieuws

Afrika-trekkers deden het goed in het broedseizoen 2010. Vogels van de Rode Lijst lieten weinig positieve resultaten zien, de meerderheid van deze bedreigde soorten nam ook in 2010 nog steeds af en. Door de langdurige vorst en het hoge sneeuwdek in de winter van 2009-2010 waren de broedparen van veel water- en standvogels minder in aantal.

Op bladzijde 6 staan de eerste indrukken van het project Mus in 2011. Ook hier heeft de strenge winter 2010-2011 geleid tot afname van een aantal soorten

waaronder merel, zanglijster, roodborst en heggenmus. De huismus liet een verrassend herstel zien en de trekvogels van de stad bijvoorbeeld gierzwaluw, zwartkop en tiff-tjaf deden het goed (bladzijde 6). Veel is er te doen over de afname van de huismus. Deze afname is overal in Europa geconstateerd en nog steeds actueel. Op een symposium dat op 10 en 11 maart 2011 in Newcastle is gehouden werden veel mogelijke oorzaken en mogelijkheden voor herstel besproken. Echter DE oorzaak is nog niet gevonden. Wie hem ontdekt, kan een beloning van £ 5000 opstrijken (bladzijde 15).

Vakblad natuur bos en landschap

Het septembernummer meldt de zoveelste boomsterftegolf in Nederland. Na de iepziekte en de bloederziekte bij de paardenkastanjes zijn nu de essen aan de beurt. Het gaat hier om de zgn. essentaksterfte. Deze door de essenschimmel (*Chalara fraxinea*) veroorzaakte ziekte doet de bast van takken van de boom afsterven. Bij aanhoudende en zware aantasting sterft de hele boom af. Deze ziekte is pas sinds 2010 in ons land bekend en blijkt razendsnel om zich heen te grijpen. Lees hierover op bladzijde 23.

Het oktobernummer is een themanummer over vrijwilligers in natuurbeheer. Als teller en/of werker zijn vrijwilligers onmisbaar. Wat zij voor de natuur betekenen, lezen we in de verschillende artikelen. Op bladzijde 21 zien we Annet van Berkel in actie als teller. In het laatste artikel wordt naar de toekomst van het vrijwilligerswerk gekeken. "Een gezamenlijke zorg van gezamenlijke gebruikers" (bladzijde 34-37).

Vogelnieuws

In Vogelnieuws wordt gepleit voor het op de Rode Lijst plaatsen van de scholekster.

Met deze soort gaat het de laatste jaren bergafwaarts. In de afgelopen twee decennia verdween maar liefst tweederde van het aantal scholeksters in Nederland. Het is tijd voor een overlevingsplan voor de snel vergrijzende populatie. SOVON constateert 4 belangrijke problemen voor deze vogels. Het verdwijnen van mosselbanken en de opkomst van de Japanse oester in het wadengebied, het verdwijnen van droogvallende platen in de Delta en de groot-schalige schelpdiervisserij die daar plaatsvindt, de stormen in het broedseizoen waardoor legfels op kwelders verloren gaan en de kwaal die alle weidevogels treft: de intensivering van de landbouw.

Lees op bladzijde 20-21 met welke maatregelen deze problemen opgelost kunnen worden.

Vogels

Dit blad bevat weer veel mooie foto's en prachtige tekeningen. Als Elwin van der Kolk een landschap met vogels in beeld brengt met zijn aquarellen is het alsof je er zelf in stapt. Zo'n tekening als bij het artikel "Knallende kleuren langs de IJssel" is toch onweerstaanbaar. Blijf dan maar eens thuis zitten (bladzijde 14-15).

In ons gebied zijn we hard bezig om de steenuil een handje te helpen. Hoe een werkgroep in Drenthe dat aanpakt, is een stimulerend verhaal (bladzijde 18-19).

Met kijktip 1 wijst vogelbescherming ons de weg naar de Steenwaard. Daniel Beuker vertelt dat het gebied groots is in klein grut. Belangstellenden worden verwezen naar onze website (bladzijde 59).

Waterstand 16

Dit gaat op de eerste bladzijde wel erg kort door de bocht met het bericht dat de zwarte ooievaar terug is in de Millingerwaard. Ten eerste zou je, als je dit leest, kunnen denken dat deze vogel er gebroed heeft en ten tweede dat hij daar in het verleden gebroed

zou hebben. Het gaat echter gewoon om een exemplaar dat enige tijd in het gebied vertoefd heeft. Zwarte ooievaars worden jaarlijks op meerdere plekken in ons land waargenomen en concrete aanwijzingen dat het een voormalige broedvogel is ontbreken.

Wist u dat er in ons land 69.000 ha uiterwaarden zijn en dat daarvan 25.000 ha een natuurbestemming heeft? Op bladzijde 4 en 5 vertellen boeren, natuurbeschermers en leden van agrarische natuurverenigingen over de mogelijkheden van natuurontwikkeling in de uiterwaarden.

Zoogdier

In Zoogdier maken we kennis met de zoogdieren op de defensieterrainen van ons land. Het gaat om een aanzienlijke oppervlakte, ruim 20.000 ha. Naast grote zoogdieren zoals herten en wilde zwijnen op de grote oefen- en schietterreinen op de Veluwe, zijn het vooral de vleermuizen die een belangrijke plaats innemen. Tijdens wintertellingen wordt gemiddeld 17% van de overwinterende vleermuizen op defensieterrainen aangetroffen. Vleermuizen zijn voor hun overwintering aangewezen op veilige, rustige, donkere ondergrondse bebouwing. Op defensieterrainen zijn die in ruime mate voorhanden. Er is een speciale Vleermuiswerkgroep Defensieterrainen die naast wintertellingen zich steeds meer gaat richten op inventarisaties van zomerleefgebieden en die ontwikkelingen in de gaten houdt (bladzijde 7-10).

Vleermuizen komen ook in een ander artikel aan bod. In "Randeffecten van snelwegen op vleermuizen". Om bij vaststelling van de meest gunstige tracés bij aanleg of verbreding van snelwegen is meer onderzoek nodig. Uit inventarisaties van 300 km. snelweg door Bureau Waardenburg is komen vast te staan dat vooral dwergvleermuizen en laatvliegers binnen een

afstand van 100 meter vanaf de rand fourageren (bladzijde 18-20).

Zoogdieren hebben invloed op het ontstaan van bepaalde landschapstypen. Bevers bufferen waterpeil met hun dammen en konijnen creëren schaars begroeide duinen, zgn. grijze duinen in de kop van Noord/Holland. Hoe dat in zijn werk gaat, lezen we in de eerste twee artikelen in het blad (bladzijde 1-4 en bladzijde 5-6).

Enig idee wat keutologie is? In Van Dale zal je woord tevergeefs zoeken, maar in Zoogdier betekent het “kennis van uitwerpselen” om te bepalen wie zo’n visitekaartje heeft achtergelaten (bladzijde 21-22).

Een prachtig zwart, roodbruin en wit eekhoortje staat op een foto op bladzijde 25. Het is echter wel een exoot, de prevosteekhoorn. In Limburg liep hij rond in de vrije natuur. Mooi, maar ongewenst in het wild, zit hij nu weer in een stevige kooi.

Speciale uitgave: Natura

Ten slotte wil ik graag nog de aandacht vragen voor de speciale uitgave van het blad Natura van de KNNV. Het bevat een inleiding op het congres “Van waarnemen naar Natuur beschermen DE NATUUR TELT MEE” dat op 1 oktober jl. door deze vereniging in Utrecht werd georganiseerd. Verslagen, beschouwingen, aanbevelingen, vrijwilligersportretten en resultaten vullen dit mooie nummer. Het is zeker aan te bevelen dat elke vrijwilliger van onze NVWC dit nummer onder ogen krijgt, al is het maar om de bijdrage van Kars Veling over de vlinderwacht van het Weerterbos te lezen (bladzijde 24-25).

Lijst van ontvangen tijdschriften

't Altenatuurtje, Natuurbeschermingsvereniging Altenatuur, jaargang 31 nummer 1(88), oktober 2011.

Argus, De Faunabescherming, jaargang 36 nummer 2, september 2011

Brachytron, Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie & Libellenvereniging Vlaanderen vzw, jaargang 14 nummer 1, augustus 2011

De Dompheern, Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden, jaargang 45 nummer 3, september 2011

Knipselkrant, De Faunabescherming, jaargang 35 nummer 2, juni en nummer 3, augustus 2011

De Kruisbek, Vogelwacht Utrecht, jaargang 54 nummer 4, september 2011

De Levende Natuur, jaargang 112 nummer 5, september 2011

Mooi Gelderland, Geldersch landschap en kasteelen, jaargang 8 nummer 3, herfst 2011

Natuurbehoud, Natuurmonumenten, jaargang 42 nummer 3, herfst 2011

Nieuwe Wildernis, jaargang 16 nummer 56, oktober 2011

Ravon, Reptielen Amfibieën Vissen Onderzoek Nederland, jaargang 13 nummer 3 (nr.41)

Update, Natuur & Milieu, Nieuwsbrief, uitgave nummer 3, september 2011

Vakblad Natuur Bos en Landschap, jaargang 8 nummers 7, september en 8, oktober 2011

Vogelnieuws, Vogelbescherming Nederland, jaargang 24 nummer 5, oktober 2011

Vogels, Vogelbescherming Nederland, jaargang 31 nummer 4, herfst 2011

Waterstand 16, nieuwsbrief Ruimte voor de Rivier, oktober 2011

Zoogdiervereniging Nederland enz., jaargang, herfst 2011

Verder ontving de NVWC nog: Natura, uitgave KNNV, een specialnummer t.g.v. het 110jarige jubileum van de vereniging gewijd aan het congres “Van waarnemen naar natuur beschermen”.

Vrijdag 13 januari 2012

Lezing over de jungle in Peru en Brazilië

Tientallen papegaaien, donkere, vochtige regenwouden, indrukwekkende rivieren, grote en kleine dieren.....

Albert Vliegenthart, die bij ons al eens eerder mooie lezingen over dagvlinders en over Spitsbergen gaf, neemt ons nu mee de jungle in. Hij bezocht in de zomer van 2011 het regenwoud van Peru en de Pantanal in Brazilië. Hij heeft daar veel van vastgelegd in fraaie foto's. Met zijn grote kennis over flora en fauna, maar ook door zijn vlotte babbel zal hij ons ongetwijfeld een zeer boeiende avond bezorgen.

De natuur daar lijkt nauwelijks op de onze. Het regenwoud kan gevaarlijk zijn maar zit ook vol kleurige vogels, bizarre insecten en geheimzinnige zoogdieren. Reizen door deze wildernis staat ver af van wat wij gewend zijn. Albert laat ons zien hoe de mensen daar er dagelijkse mee omgaan. Naast natuur zal ook de cultuur van Peru aan de orde komen. Zo brengen we een bezoek aan Machu Picchu, een stad van de Inca's die door de Spanjaarden nooit is ontdekt en daardoor ook niet vernietigd werd.

We verwachten interessante verhalen en mooie foto's!

Voor meer informatie: Annette van Berkel
lezingcoor@nvw.nl

Wanneer: vrijdagavond 13 januari 2012

Waar: 'Ketelvink', Middelcoopstraat 1A, Culemborg

Tijd: 20.00 -22.00 uur (u bent welkom vanaf 19.30 uur)

Toegang gratis

Januari en februari

KNOTWERKGROEP NVWC

November jongstleden heeft de knotwerkgroep nieuw materiaal aangeschaft, uitbreiding en vervanging van bestaand gereedschap. Een nieuwe tweedelige ladder, 5 kniptangen en zaagbladen voor de kleine beugelzagen.

Aanschaf is mogelijk gemaakt door een subsidie van de Stichting Zomerfeesten.

De twee resterende knotdagen van het seizoen 2011-2012 gaan wij aan het werk op onze vaste stek aan de Lekdijk-Oost in Beusichem, de Duinen bij de familie Vernooij. Vorig seizoen zijn wij gestart met de lange rij links van de boerderij en hiermee gaan wij deze snoeidagen verder. Het hout is hier 7 tot 8 jaar oud.

Afvoer van hout is niet mogelijk in verband met gesteldheid van het terrein en afstand tot verharde weg. Al het resthout wordt verbrand. De gemeente Buren heeft daarvoor ontheffing verleend.

De data zijn:

Zaterdag 28 januari en 18 februari

De locatie De Duinen is te bereiken vanuit Culemborg door aan het einde van de Weidsteeg rechtsaf de Lekdijk te volgen voorbij Beusichem. Ongeveer 2 kilometer na de kruising met de Veerweg linksaf de afrit naar de boerderij te volgen, aanduiding middels een bord met "De Duinen", huisnummer 11. De bomen staan rechts van de boerderij in de uiterwaarden. Rijden en parkeren bij de boerderij.

Voor gereedschap, koffie e.d. wordt op alle dagen in voldoende mate gezorgd. Zelf svp voor brood zorgen, denk aan kleding/laarzen !!! Alle werkdagen wordt er vanaf 09u00 s'morgens gewerkt tot uiterlijk 14u00. Wie slechts enkele uurtjes kan, is uiteraard ook van harte welkom. Indien gewenst is een plattegrond van de locaties op te vragen bij Harry van de Warenburg. Wie twijfelt of gezien de weersomstandigheden de snoeidag door kan gaan, kan na 07u30 contact opnemen met 06-44704754 of kom voor 08u30 naar de Ketelvink. Is vervoer gewenst dan vooraf graag contact met onderstaande personen.

Inlichtingen bij:

Harry van de Warenburg, Grondzeilerweg 9

tel. 0345-514358

email: h.j.m.van.dewarenburg@freeler.nl

Wim Smits, Hoogeinde 8, Zoelmond, tel. 0345-501671

Vrijdag 17 februari 2012

Lezing:

Hoe natuur en cultuur hand in hand gaan In Nationaal Park Hohe Tauern (Oostenrijk)

Jonathan van de Voorde, hoofdredacteur van het 'Bergen Magazine' en schrijver van de gids 'Wandelen in de Oostenrijkse Alpen', neemt ons mee naar de Hohe Tauern in Oostenrijk. Dit park is het grootste Nationale Park in de Alpen. Hij komt daar al jaren achtereen 2-3 maal per jaar, en heeft er allerlei contacten met de lokale bevolking opgebouwd. Zo laat hij ons zien hoe het beleid van het park natuurbehoud, de regionale cultuur en economie combineert.

Uiteraard zullen we van de prachtige landschappen genieten en van de bergdieren die je er op wandelingen kan tegen komen. Ook vertelt Jonathan over het succesvolle herintroductieprogramma van de gieren en laat hij ons de sporen van de klimaatverandering zien in het landschap.

Kortom een mooie mix van natuur en cultuur in een prachtige streek!

Vrijdag 16 maart 2012

Lezing De steenuil: Cultuurvolger langs de Lek!

Het hoort tot een van de topervaringen als je tijdens een rondje dijk bij Culemborg in een van de knotwilgen een steenuil ziet! Dit kleinste van de Nederlandse uilen zit met zijn prachtige schutkleur vaak in het middagzonnetje te zonnen. Hij broedt in knotwilgen en heeft het moeilijk in ons land.

Theo Boudewijn, lid van de NVWC, houdt zich al 14 jaar met de Culemborgse steenuilen bezig.

Hij telt samen met anderen het aantal broedparen, ringt jongen en bepaalt het broedsucces van de steenuilen. Hij is op zoek naar 'hoe het werkt' bij die dieren. Doen ze het ook goed in nestkasten? En hoe redden ze het in ons rivierenlandschap? Allemaal vragen waar Theo vast vele antwoorden op heeft.

En vooral: wat kunnen we doen om dit prachtige dier te helpen?

Het belooft een boeiende avond te worden met veel informatie over Nederlands leukste uil.

Voor meer informatie over deze lezingen:

Annette van Berkel lezingcoor@nvwc.nl

Waar: 'Ketelvink', Middelcoopstraat 1A, Culemborg

Tijd: 20.00 -22.00 uur (u bent welkom vanaf 19.30 uur)

Toegang gratis

Adressen

Contactgegevens:

Natuur- en Vogelwacht
Culemborg
Clubhuis "De Ketelvink"
Clubhuis "De Ketelvink"
Middelcoopstraat 1a
4102 CE Culemborg
Triodosbank: 78.14.04.312
KvK te Tiel: 40156764
e-mail: post@nwwc.nl
website: www.nwwc.nl

Bestuur:
Contact opnemen met bestuur
kan door te mailen naar
bestuur@nwwc.nl of te bellen.

Jouke Altenburg (voorzitter)
Merelweg 30
4105 WZ Culemborg
0345 - 519 847

Cocky de Groot (secretaris)
Valeriaan 49
4102 VG Culemborg
0345 - 53 38 60

Yme Jan Bosma (penningmeester)
Wilgeboom 51
4101 WK Culemborg
0345 - 51 30 08

Algemene bestuursleden:
Paul van Buchem
Kastanjeboom 33
4101 VS Culemborg
0345 - 51 01 50

Jurgen Geven
Binnen de Wallen 12
4102 DG Culemborg
0345 - 533756

Margreet de Nie
Landzichtweg 14
4105 DP Culemborg
0345 - 516769

Gijsje Robeer (Tsjiepl)
Houtmolenstraat 50
4105 XK Culemborg
0345 - 519210

Beheer Ketelvink
Arie Huijgen
Binnen Molenstraat 32
4101 BA Culemborg
0345 - 51 59 75

Redactie
redactie@nwwc.nl

Lidmaatschap en Contributie:
Nieuwe leden, adreswijzigingen en
overige veranderingen in lidmaat-
schap kunnen worden doorgevoerd via
e-mail aan: ledenadmin@nwwc.nl of
het postadres van "De Ketelvink" t.a.v.
ledenadministratie.

Lidmaatschap 2012: (hoofd)lid (met
Hak-al) €20,00 per jaar; gezinslid: €10
per jaar. Postlidmaatschap €29,00
per jaar. Opzegging min. één maand
voor het einde van het verenigingsjaar.
Betaling per acceptgirokaart of na
betalingsoproep via e-mail.

Coördinatoren:

VOGELWERK GROEP INCL. NESTKASTEN
Daniel Beuker
Achterstraat 28
4101 BB Culemborg
06-44974299
vogelcoor@nwwc.nl

PLANTENWERK GROEP
Leo van der Kooij
Vliegerweg 3
4101 JK Culemborg
0345 - 51 54 50
plantencoer@nwwc.nl

INSECTENWERK GROEP
Rob van de Haterd
Burgemeester Verweijlaan 44
4191 XH Geldermalsen
0345 - 52 25 82
insectencoer@nwwc.nl

KNOTWERK GROEP
Harry van de Warenburg
Grondzeilenweg 9
4105 HJ Culemborg
0345 - 51 43 58
knotcoor@nwwc.nl

WERK GROEP WINTERVOEDERING VOGELS
Ruud Post
Linnaeuslaan 61
4102 LG Culemborg
0345 - 51 09 29
voercoor@nwwc.nl

TUIN- EN KLUSWERK GROEP
Frans Waroux
Irene Vorrinkstraat 69
4105 JA Culemborg
0345 - 51 53 93
kluscoor@nwwc.nl

JEUGD GROEP
Winy Verdouw
Prijsseweg 113
4106 LE Culemborg
0345 - 517339
jeugdcoor@nwwc.nl

BIBLIOTHEEK WERK GROEP
Gonda Baard
Martinus Nijhoffpad 13
4103 WP Culemborg
0345 - 52 13 94
bibliocoor@nwwc.nl
Informatie en uitleen
woensdagmorgen of op afspraak

LEZINGEN EN CURSUSSEN
Annette van Berkel
Akkerwinde 9
4102 JJ Culemborg
0345 - 53 16 89
lezingcoor@nwwc.nl

KAMPEN
Yme Jan Bosma
Wilgenboom 51
4101 WK Culemborg
0345 - 51 30 08
kampcoor@nwwc.nl

Contactgegevens dierenopvang &
dierenoverlast & milieuklachten:
VOGEL- ZOOGDIERENOPVANG
Alle hulpbehoevende "wilde" vogels
kunnen, na overleg, gebracht worden
naar:

(tijdens kantooruren)
Kinderboerderij "de Heuvel"
Jan Kaper
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
06 - 46 36 27 12

(na kantooruren)
Ruud Post
Linnaeuslaan 61
4102 LG Culemborg
0345 - 51 09 29

Vragen over vleermuizen in huis
Vleermuiswerkgroep Gelderland
'Vlegel'
Fred van Delft
Th. Zasstraat 6
4105 BN Culemborg
0345 - 51 58 20
vleermuisvragen@nwwc.nl

Vragen over insecten
Annette van Berkel
Akkerwinde 9
4102 JJ Culemborg
0345 - 53 16 89
insectenvragen@nwwc.nl

Dierenambulace Vianen
Jolande van der Klis
Postbus 390
4130 EJ Vianen
06 - 51 11 12 90
jolandevanderklis@hetnet.nl

Milieuklachten en - misstanden
Klachten meldlijn gemeente Culemborg
0345 - 47 79 59

(na kantooruren)
via politie
Triosingel 34
4101 XC Culemborg
0900 - 88 44

Algemene Inspectiedienst
AID groendesk
030 - 669 26 40 of
030 - 669 26 63

Contactgegevens
diverse regionale natuur-
en milieuorganisaties:
Kinderboerderij "de Heuvel"
Peter Brosky
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
0345 - 51 88 09

STEUNPUNT NME
Pauline Hoevenaars
Bezoekadres: 'de Heuvel'
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
0345 - 51 97 41 (di. & wo.)
0345 - 47 78 17 (b.g.g.)
p.hoevenaars@culemborg.nl

NME NATUURTUIN
Yme Jan Bosma
yjb2009@live.nl

STICHTING CAETSHAGE
Caetshage 1
4103 NR Culemborg
(tegenover de watertoren)
06-22667529 (Basjan)
website: www.caetshage.org

STICHTING DUURZAAM RIVIERENLAND
Bezoekadres: 'de Zwerfkei'
Kwelkade 1
4001 RK Tiel
0344 - 63 45 42
www.duurzaamrivierenland.nl

STICHTING WERK AAN 'T SPOEL
www.werkaanhetspoel.nl

STICHTING EVA-LANXMEER
Lodewijk van Deyssehof 19
4103 WK Culemborg
034-5568506 of
034-5568507
www.eva-lanxmeer.nl

MILIEUDEFENSIE STEUNPUNT
CULEMBORG
Frederik van Eedenlaan 30
4103 WB Culemborg
0345 - 53 30 97
www.culemborg.milieudefensie.nl

MILIEUWERK GROEP BUREN
Goof den Hartog
Kloosterlaan 15
4111 LG Zoelmond
0345 - 50 20 61

Overige clubinformatie:

Het Vogeljaar
Via de NVWC kun je je abonneren
op het tijdschrift "Het Vogeljaar".
Abonnementskosten zijn €13,00
per jaar (i.p.v.€13,50) en worden
via de NVWC-contributie verrekend.
Aanmelden kan bij de penning-
meester.

VERBANDTAS EN -TROMMEL:
Op excursie? Vergeet dan niet vanuit
de Ketelvink de NVWC-rugtas mee te
nemen met EHBO-dosjes, instruc-
ties en belangrijke telefoonnum-
mers. Iets gebruikt? Meld dit dan bij
het bestuur via bestuur@nwwc.nl

MELDEN NATUURWAARNEMINGEN:
via waarnemingen@nwwc.nl of
via www.nwwc.nl bij waarnemingen,
waarneming.nl

AGENDA

maandag 30 januari 2012 deadline kopij Hak-al 1

Indien deze Hak-al onbezorgbaar,
graag retour aan:
N.V.W.C.
Middelkoopstraat 1A
4102 CE Culemborg

januari	16	maandag	Bestuursvergadering
	21	zaterdag	Excursie naar Zeeland
	28	zaterdag	Roofvogeltelling
	28	zaterdag	Jeugdactiviteit
	28	zaterdag	Knotten
	30	woensdag	Deadline aanleveren kopij Hak-al
februari	11	zaterdag	Jeugdactiviteit
	17	vrijdag	Lezing
	18	zaterdag	Riviervogeltelling
	18	zaterdag	Knotten
	26	zondag	Excursie Limburg
	27	maandag	Bestuursvergadering
maart	3	zaterdag	Jeugdactiviteit
	16	vrijdag	Lezing
	17	zaterdag	Riviervogeltelling
	19	maandag	Bestuursvergadering
	23	vrijdag	Jaarvergadering
	24	zaterdag	Jeugdactiviteit
april	14	zaterdag	Riviervogeltelling
	14	zaterdag	Jeugdactiviteit
	16	maandag	Bestuursvergadering
	20	vrijdag	Lezing

Kijk voor het laatste nieuws op www.nwvc.nl